

Ino. 4814

SCRIERILE

LUI

RADU LOGOFËTUL CRONICARUL

DE

ȘTEFAN D. GRECIANU

FOST SENATOR

COMPLECTARE ARTICOLULUI DIN «REVISTA ROMÂNĂ»
PENTRU A SERVI CA INTRODUCERE LA «VIATA LUI COSTANDIN
VODĂ BRÂNCOVEANU».

109660 2

BUCUREȘCI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“

S.ȘO^R ION ST. RASIDESCU

16, STRADA DOMNEI, 16

1904.

P R E F A Ț Ă

Dacă acest articol să re-editeză acum de mine, acesta o fac nu fără motiv, căci deși a apărut acum 43 de ani în «Revista Română» din 1861 și 1862, dar numai parte dintr'însul s'a imprimat atunci iar restul a rămas în cartónele mele, ne mai continuând sus disa Revistă pentru lipsă de fonduri.

Publicarea continuăreț, saú mai bine dis a sfîrșitulă acestui articol, să impunea însă pentru mine, mai ales că, tocmai partea aceea rămasă nepublicată, avusesem scopul să o fac cunoscută publicului, căci conținea scrierea istorică a Radului Logofetului până la al 19-lea an din domnia lui Costandin Vodă Brâncoveanu. Acesta fusese cauza că eu mă decisesem atunci să-mi aleg de subiect operile acestui scriitor bisericesc și lumesc și tocmai deslușirile despre acestea rămăsese în mâinile mele în partea articolului care n'a putut vedea lumina până ađt.

Piedicile ce mi-au venit în cale, de atunci și până acum, au fost multiple și, după cum le voi expune în partea finală a acestui articol, sunt destul de seriose prin ele însăși; ele au fost cu totul independente de voința mea, așa în cât am fost silit să prelungesc până acum reimprimarea acestă.

Trebue însă să se știe că, dacă aș fi publicat pe atunci sfîrșitul articolului de față, el nu ar fi cuprins decât în special partea vieții lui Costandin Vodă Brâncoveanu, pe care o dovedisem, o copiasem și o tradusesem din nemțește după exemplarul Bibliotecii Augustane de la Brașov, adică încă 9 ani mai mult din domnia lui Brâncoveanu peste acei 10 cunoscuți încă de prin anul 1846; astăđi însă, grație răbdăreii ce mi-am impus, pot afirma că am complectat lucrarea de căpetenie și pot să ieau îndrăsnela de a anunța că scrie-

rea istorică a Radului Logofetului Grecianul, în ce privesce viața oficială a Domnului român sacrificat în anul 1714, la Țarigrad, nu mai are nevoie de alte cercetări, căci ea s'a regăsit în întregime și așa acum după adevăratul original va vedea lumina iar nu prin re-traducție din nemțește, cum era să fie atunci și fără nici o lipsă căci nu va mai fi ciuintilă câtu-și de puțin.

Plin de mulțumire sufletescă că am ajuns cu bine la limanul la care am dorit, și pentru ca să-mi îndeplinesc o datorie sfântă către patrie, pentru care părinții și strămoșii mei au lucrat pe cât puterile i-au ajutat, întregesc pe deoparte acel articol rămas necomplect în 1862, iar pe de altă parte anunț că broșura de față va servi ca introducere la «**Viața lui Costandin Vodă Brâncoveanu**» pe care sper a o da publicului în scurtă vreme. Ea va cuprinde un total de 109 capitole, după cum se poate vedea din titlurile ce dau la sfârșitul lucrării de față.

Din notele diverse ce am cules, pot să adaug că, în ce se atinge de persoana lui Radu Logofetul de care mă ocup aici, alte detalii din activitatea și viața lui literară nu mai cunosc; căci a da și alte amărunte aci despre viața privată a sa, ar fi a lungi și a depăși limitele ce într-o așa scurtă scriere s'ar putea da acestei materii.

Trec acum la un alt ordin de idei cu care voi și sfârși:

Știu bine că d'abia pe furiș să citesc astăzi scrierile literare sau istorice la noi, și că, numai atunci când ele își fac reclamă prin reviste sau prin gazete își capătă rari cetitori, iar publicațiile speciale foarte puțin să caute astăzi. D'abia la câte-va pagine, ici și colo, dacă din vr'un interes direct, să taie foile câte unor asemenea cărți și numai acelea singure să mai ating în fugă; dar pentru ca să se afle scopul autorului sau materia în sine nu a venit încă timpul de a se studia. Acel progres va veni poate mai târziu, dar până aici el nu a sosit.

Trebuie însă să mărturisesc că am câștigat dintr'o altă direcție o altă bună calitate care și aceea ne lipsea pe când scriam eu articolul acesta, adică pe întrecute și cu seriozitate am început de pe atunci a cerceta izvoarele care ne vor descoperi adevărul despre istoria patriei noastre. Savanții noștri ca și școlarii lor de ambele sexe, ca și particularii de la mare până la mic, de la tineri până la bă-

trână, diluic luminează și îmbogățesc cu scrieri de cel mai mare merit știința utilă și înălțătoare a Istoriei Naționale de și cum am șis, avem puțină cititori.

Ca dovadă că este așa, însu-mi recunosc că, de la anul 1862 și până azi, altele sunt bazele pe care s'a pus temelia cercetărilor asupra trecutului nostru și că chiar în articolul acesta al meu, pe atunci am putut ușor să scap lucruri de acelea pe care azi incontestabil nu le-aș mai susține ca de pildă: descălicătorea din 1215, domnia lui Mircea Cozianu prin anul 1300 etc. etc.; dar dacă am reprodus fidel acel articol întocmai cum apăruse el atunci, o fac acesta pentru ca să dau dovadă aici că ținta mea nu este ca să mă corectez acum, ci este ca să întregesc aceea ce îmi rămăsese neisprăvit sau mai bine șis știrbit.

Ștefan D. Grecianu.

București, Aprilie 1904.

SCRIERILE
LUI
RADU LOGOFĂȚUL CRONICARUL

INTRODUCERE

«Ce lucru mai bun și mai dumnezeesc sub sôre
«iaste decât binele și folosul de obște?
«Ce lucru mai sfint și mai plăcut lui Dumnezeu
«iaste decât a povățui nescine la lumină pre cel-ce
«trăiesc întru întunerecul necunoștinței și nesciinței?
Șerban Logofătul i Radul Logofătul: în Predo-
slovla la Mărgăritare.

În general nu trebuie să credem că persecuțiile secolilor trecuți
aș poprit cu totul pe străbunii noștri de a ne lăsa numeroase probe
scrise de spiritul lor național, de virtuțile lor eroice, de amorul lor
pentru reînflorirea neamului. Dacă acelea sunt puțin cunoscute, vina
este a noastră care foarte puțin cercetăm faptele, monumentele și
scrierile lor.

Mănăstirile numeroase ce Domnii și particularii, de pe vremi, s'au
întrecut care de care mai multe să clădescă prin țară, întărindu-le
și înavuțindu-le pentru a le face mai resistibile vandalismului, acele
mănăstiri pentru a căror creare mulți aș, în îngânfata lor nesciință,
îi rid și îi acuză de bigotism, fiind puse sub semnul crucii, unicul
simbol abia respectat pe atunci de inimizii țerei, aveau înaltul scop
de a fi un asil pentru poporul român și un deposit ceva mai sigur

pentru numeroasele titluri de ilustra și antica lui noblețe. Mănăstirilor ce edificară părinții noștri cu povața lui Dumnezeu, le suntem datorii în mare parte scăparea istoriei noastre. Intr'însele și în castelurile *bolovănite* ale boierilor români, care erau și ele alte atâtea locuințe întărite, nu puțin s'a lucrat și s'a păstrat pentru istoria și pentru cultura Românilor.

Isvóre curate și lămurite, doveđi tari și luminoase nu vor lipsi căutărilor noastre când vom începe a le cerceta. Ostenela nu ne va fi negreșit nici zadarnică, nici fără rod.

Nu e, cređ, altă țară în Europa orientală în care istoria națională să fie mai strâns legată cu istoria specială a satelor, tîrgurilor, boierilor, moșnenilor și mănăstirilor ei. Acte nenumărate, conservate în interesul posesiilor teritoriale, există încă în ființă și mai ales cele despre partea munților și dincolo de păduri (Transylvania), unde a fost primul scaun român, pot conține isvóre precioase pentru istoria țerei. Până acum însă mulți autori străini au scris în diferite limbi despre noi, și póte chiar mai bine de cât autorii pămînteni; dar exactitatea necesară istoriei nu se póte aștepta de cât de la acei autori Români care vor cerceta actele și scrierile naționale ce se vor găsi.

Facem noi însă vre-un pas pentru aflarea, culegerea și răspîndirea luminelor istorice?

Din nenorocire, nu! S'ar crede că vedënd mulțimea nevoilor și trebuințelor noastre, mai mult de belșug de cât de lipsă, nu scim cu care mai 'nainte să începem. Cu tóte acestea chiar în istoria noastră putem găsi un exemplu care ne va însemna calea urmată de părinții noștri pentru a lor lumina. Intr'adevăr pe la sfirșitul secolului al XVII-lea, sub Șerban Cantacuzino Voevod și mai în urmă sub Constandin Brâncoveanu, simțind românii aceleași trebuințe, avënd aceleași aspirații ca și noi astăzi, cercară prin învățații timpului lor, d'a reînvia credința, limba și istoria noastră prin școlii și scrieri folosite neamului. Nu sciaů ei sârmanii că încă un secol întreg de dureri și întunec mai era scris în cartea sórtei pentru urmașii lor!

CRONOLOGIA. GENEALOGIEA.

Aceste nobile tendințe se dovedesc din mai multe lucrări printre care vom deosebi mai ales pe cele următoare :

Coordonarea cronologiei noastre și precisarea, după *Pisanii* (*inscripții*) după *Létopisețe* (*cronici*) și după *Hrisóve* (*acte oficiale*), a rândului Domnilor ce s'aũ succedat în principatul acesta de la descălecarea Radului Negru Vodă și până la domnia lui Șerban Cantacuzino (1).

Scrierea genealogiei familiilor de boieri români (2), care de atunci începură mai toți a purta nume după moșiiile lor.

Și în fine o lucrare mult mai serioasă și mai de lipsă Românilor pe timpul, când limba națională era gonită din biserică, adecă *Traducerea Bibliiei* din elinesce în românesce.

Cu aceste lucrări însemnate, Șerban Vodă însărcină pe *Radul Logofetul*. Dintre scrierile menționate ale lui Radu cea de a doua se consideră până ađi ca pierdută; despre cea dintăiũ aflăm în Biblioteca națională, un exemplar manuscris, cusut împreună cu altele, căruia lipsesce sfirșitul, având foi 38 nenumotate, începând cu Radu-Negru ^{$\frac{6.723}{1.215}$} , și sfirșind cu Radu Voevod sin Leon ^{$\frac{7.175}{1.667}$} ; acest exemplar încă ne publicat și despre care dăm aci vre-o două fețe de la început ca specimen, nu ne îndoim că este cel mai sus citat deși lipsind încheierea, nu pörtă numele autorului său. Iată metoda sin-cronic urmat într'acest manuscript reprodus cu litere latine:

DUPĂ PISANIÏ

6723 | 15

Radul Vvod : Negrul care Pisania Mănăstirii Câmpulungului arată cum că o zidise Măria sa în domnie biserică de mir și surpându-se, Matei VVod : o aũ prefăcut arătând și în hrisovul Mării sale ce iaste a-

DUPĂ HRISÓVE DUPĂ LEATOPISEȚ

(1) Veđi Manuscriptul inedit din Biblioteca națională din Bucuresci.

(2) Fl. Aaron, Istor. Țăr. Român.

DUPĂ PISANII

DUPĂ HRISÓVE

DUPA LEATOPISET

colo la Mănăstire de la lét
7155 April 1 cum că a fost zi-
direa dintăiū la lét 6723, care
iaste cu 75 de anī mai nainte
zidirea Mănăstiri de cât ve-
leatul: ce scrie létopiseṭele
de descălecarea țerei.

6730 : 1222

Radul VVod Negrul în-
tru care arată într'un po-
melnic de lemn care este
făcut iar de Radul VVod:
Negru. La sfânta Mănă-
stire Câmpul - Lung pre
când era biserică de mir și
să află acolo, care îl avem
și acesta de mărturie.

6798

1290

6799

1291

6800

1292

Mircea Vvod: cel
dintăiū sin Radul
Voevod ce l'am ade-
vărat că iaste fecior
Raduluī Vvod din-
tr'un hrisov al Mănă-
stiriī Tisemeniī și cum
că și Radul Vvod
Negru aū fost Băsă-
rab. Dintru care l'am
adevărat dintr'un
hrisov al Mănăstiriī
Câmpu-Lunguluī de
moșia Bădesci, și aū
zidit Mănăstirea Cot-
meana în domnie la
leat 6800 după cum
pisania Mănăstiriī a-
rată și adevereză.

6798 : Radul VVod:

1290 : Negru Domn din-
tăi aū domnit anī,
24.

6799: tot Radul

1291: Vvod: Negrul

6800: tot Radul

1292: Vvod: Negrul

Iată acelaș text reprodus și cu litere cirilice:

ДЪПЪ ПИСАНИИ

ⲄⲚⲢⲘ:

Радѡа ВѢод: негрѡа
каре писаниа мхнх-
стѣри кжмнѡа ѡнг ѡа ѡи
аратх кѡм кх о зи-
дѣсе мхриа са ѡн дом-
ниѣ кѣкрѣкх дѣ мѣр
ши сѡрпхндѡсх, Ма-
теѣ ВѢод: ѡ аѡ пре-
фхкѡт архтхнд ши ѡн
хрисѡвѡа мхрин салѣ че
ѡсте аколѡ ла мх-
нхстѣре дѣ ла лѣт
ⲄⲢⲢⲚ: април. И; кѡм
кх аѡ фѡст зѣдѣрк дѣн-
тхю ла лѣт ⲄⲚⲢⲘ,
каре ѡсте кѡ Ѣе дѣ ани
маѣ наинте зѣдѣрк мх-
нхстѣриѣ дѣкжт велк-
тѡа: че скрѣе лѣто-
писецеле дѣ дескжле-
карѣ цхриѣ.

ⲄⲚⲒА:

Радѡа ВѢод негрѡа
ѡнтрѡа каре аратх ѡн-
трѡн помелнек дѣ
лемнѡа каре ѡсте фх-
кѡт ѣар дѣ Радѡа
ВѢод: негрѡа. Ла
с фхнхтѣ мхнхстѣре
кжмнѡа ѡнг прекхнд
ѡра кѣкрѣкх дѣ мѣр ши
сх аѡах аколѡ, каре
жл авѡа ши ачѡста дѣ
мхртѡриѣ:

ⲄⲚⲒИ:

ⲄⲒⲒ:

ⲄⲚⲒѠ:

ⲄⲒⲒА:

ⲄⲒѠ: Мѣрчк ВѢод: чѣл дѣнтхю

ДЪПЪ ХРИСОЯВЕ

ДЪПЪ ЛѢТОПИСЕЦЪ

ⲄⲚⲒИ: Радѡа ВѢод:

ⲄⲒⲒ: Негрѡа Домн
дѣнтхѣ аѡ домнѣт
ани, кд.

ⲄⲚⲒѠ: Тот Радѡа

ⲄⲒⲒА: ВѢод: негрѡа

ⲄⲒѠ: Тот Радѡа

ДЪПЪ ПИСАНИИ

ДЪПЪ ХРИСОЯЕЪ

ДЪПЪ ЛѢТОПИСЕЦЬ

ꙗСЧЕ: сн радса ББод че лам
 адеврѣт кз истѣ фечор ра-
 дсасѣ ББод: днтрѣн хри-
 сов аа мхнхетіріі тісменіі
 ші кѣм кз ші радса ББод:
 негрса ас фост Бххрѣакъ.
 Днтрѣс каре лам адеврѣт
 днтрѣн хрсов аа мхнх-
 тетірі Кхмпсашнсаѣ де мо-
 шна кхдѣрі, ші асзідіт мх-
 нхетірк Котмѣна ѣн дом-
 ніе аа лкт ꙗСГ: днпз кѣм
 писаніа мхнхетірі аратз ші
 адеврѣазк:

ꙗСЧЕ: ББод: негрса.

Leatopiseful său cronica ce însoțea acest tablou său paralel cro-
 nologic s'a considerat asemenea ca pierdut pentru noi și așa ar fi
 fost, dacă un învățat german, Ión Filstich, rector până pe la 1730
 al gimnasiului saxon din Brașov, nu ar fi tradus în limba sa acea
 cronică; traducția lui stă încă manuscrisă în biblioteca gimnasiului
 Augustan al Brașovului, (1) dar originalul acestei scrieri istorice a
 Radului Logofetului nu este încă găsit (2). Pentru aceia, de o cam

(1) Acest manuscript copiat în acest an în Brașov de mine după Filstich,
 retraducându-se românesce, sper a-l publica dinpreună cu viața lui Costandin
 Brâncoveanu Voevod până la al 19-lea an al domniei lui. Originalul manu-
 script românesc al Radului Logofetului nu se află și dinsul în biblioteca su-
 menționată, nici nu ne spune traducătorul de unde l'ar fi găsit el și cui l'ar
 fi înapoiat; se bănuiesce numai că Filstich, care era Ardelén și cunoscea bine
 limba noastră și tot de odată dorea a găsi isvóre pentru a scrie istoria
 Românilor, precum a și făcut, aflând manuscriptul acesta la vre-una din fa-
 miliile române ce pribegise din țara lor ca să scape de crușimelę Mavrocor-
 daților, a tradus el scrierea acesta în întreg în limba sa și că sfârșind, a îna-
 poiat manuscriptul original celuiia ce i'l încredințase. Acesta e însă o simplă
 presupunere răspândită între publicul literat de acolo, și nu mai mult.

(2) Trecând numai vre-o trei ani după publicarea acestui articol, am găsit
 eū însu-mi doritul manuscris printre cărțile vechi ale casei mele de la moșia
 Grecii de sus din județul Ilfov. Dacă timpul nu mi-a permis să-l dau la lu-
 mină până astă-dzi, cauza a fost că am voit să-l reproduc eu tótă îngrijirea
 și fidelitatea ce merită și cetitorii prin acesta nu vor pierde nimic căci în cu-
 rând va apare lucrarea în întregul ei dinpreună cu tóte capitolele vieței lui
 Costandin Brâncoveanu Voevod ce se notéză mai jos prin această broșură.

dată, putem profita de traducerea germană a lui Filstich care cuprinde, osebît de partea întâi a l topisetului adecă de cronica domnilor celor vechi,  nc   i o întinsă descriere a nouă-spr -dece ani din domnia lui Costandin Brâncoveanul, scrisă în 80 capitole, cu o precuvintare către Prin   i o notă pe scurt a lui Filstich atingătoare de Radu Logof t. Vom vorbi jos mai pe larg de t te acestea, acum însă să aruncăm o ochire asupra lucrării autorului nostru, ca traducător al Bibliei, căci,  i prin epocă  i prin însemnătate, acea traducere ia pasul înaintea or -cării alte scrieri din ale sale.

II

BIBLIA

«De vreme ce după politicescile legi nu se cade «omului Grecu, a nu  ci legile Grecilor, cu c t este «mai drept creștinu Români să scie legile lui Dumne eu, care iaste Sf nta Scriptură.

«Măria ta da  cuvintul lui Dumne eu... ca să lumineze nor delor celor din casa bisericei Românilor, Moldovenilor  i Ungrovlachilor».

Prefa a II la Biblie ; către  erban V-d Cantacuzino.

P m ntul Daciei din timp în timp  nc  ne mai arată, prin iscriptiile latine, destule dovezi că literile cu care Romanii s'au servit p n  a nu fi împresuraţi de diferitele ginte barbare ce preg tir  căderea marelui Imperiu  i tăiară celor'l-alţi Latinii or -ce relaţii cu d n ii, nu erau slovele ciriliane pe care abia a i le-am lepădat.

Autori de merit (1) susţin că acestea, abia în secolul al XV-lea prin st ruin a patriarhilor  arigradului, ni sa  dat de către Slavi, coreligionarii noştri ca să ne ferescă de a mai putea citi cărţile bisericei latine  i d'a ne apropia de legea papist . Cu  st chip,  ic ei, ajunserăm a ruga pe Dumne eu în limba Slavonilor  i a ne depărta în biserică de limba nóstră părintescă.

Influen ele streine nu fură însă în veci predominitoare. După mulţi Domni nep s toari sa  cu rea voin , în secolul al XVII-lea veni pe tronul ării Rom ne ti adev ratul Român  i bunul cre tin Mateiu

(1) *Petru Maior*. Istor. pentru început. Românilor pag. 252. *Cantemir*. Istor. Moldov. Cap. 5.

Vodă Basarab care într'o domnie fericită și îmbelșugată de douăzeci și unu de ani, ridică patru-zeci de Mănăstiri Române care, cu blestem gróznic, trebuiau în veci să rămăe ne închinat, și libere de supt robia preoților Greci tóte mănăstirile țării cele cu nedrept *hrăpíte* de dinșii (1). Acestea tóte erau menite a fi sanctuariile legel și tot de odată ale luminării Românilor, la care lucra cu stăruință acel părinte al patriei. Intr'adevăr tot sub dînsul se începu și traducerea cărților bisericesci în limba națională. Călugării streinî, Greci și Slavî, răniți în interesele lor, cătară a înnegri chiar și virtuțile creștine ale acestui domn și inventară veninósa fabulă că Mateiú ar fi clădit atâtea biserici pentru a se spăla de crima ce ar fi săvîrșit prin uciderea unui arhierieú și duhovnic al seú. Acest basmu nu se vede basat pe nici o dovadă istorică și nu rămăne mai puțin adevărat că Mateiú Vodă avu marele merit de a desrobi cultul nostru de sub influențele streine, precum și acela de a începe cultivarea limbei românesci.

Scurtele domnii ce se succedară după Mateiú până la Șerban și discordiile din lăuntru ale partidelor învrăjbite, lăsară puține urme bine făcătoare; Șerban însă fu însuflețit de spiritul lui Mateiú și continuă opera lui.

Prin impulsia acestui domn se începu, la 5 Noembre 1688, traducerea *Bibliei*, care fu săvîrșită la 10 Noembre 1689, sub Costandin Vodă Brâncoveanu; atunci s'a dat această carte însemnată la lumină și *pentru cea de obște priință s'a dăruit neamului românesc*, împărțindu-se pe la mănăstiri, biserici și case particulare.

Iată și titlul acestei *întăiú Biblii* tradusă și tipărită în limba Românilor :

BIBLIA

adecă

DUMNEDEIASCA SCRIPTURĂ

a celei vechi și a celei noao lége

tóte

Care s'aú tălmăcit dupre limba Elinéscă spre înțelégerea
limbei Românesci cu porunca prea bunului creștin,
și luminatului Domn.

(1) Veđi hrisovul din 27 Nov. 1641 dat de Mateiú V-d pentru mănăstirile închinat.

Ión Şerban Cantacozino Basarabă Voevodă
şi cu îndemnarea dumnélui

Costandin Brâncoveanul Marele Logofăt
nepot de soră al Mării sale, carele după pristăvirea acestui
maî sus pomenit domn, puternicul Dumneđeş den alegerea a tóteî
ţării Rumâneştî, pre dumnélui laû coronat cu domnia şi stăpâ-
nirea a tótă ţara Ungro-Vlahiei şi întru ðilele Mării Sale s'au
săvirşit acest dumneđeesc lucru. Carele şi tótă
cheltuiala cea desăvirşită o au rădicat.

Tipăritu-sau întâiu în scaunul Mitropoliei Bucurescilor,
In vremea păstoriei prea sfinţitului părinte chir Theodosie,
Mitropolitul ţarei, şi esarhu laturilor.

Şi pentru cea de obşte priinţă, s'au dăruit, neamului românesc
la anul de la facerea lumiî, 7197
iar de la spăsenia lumiî 1688.

In luna lui Noemvrie în 3 ðile (1).

Din prefaţa întâiu a *Biblii* se vede că Şerban Vodă «pentru
«tălmăcirea acestei sfinte scripturi, ... despre o parte a pus das-

(1) Pe a doua faţă se vede stema (armele României) înconjurată de iniţialele
lui Şerban Cantacuzino Basarab V-d şi cu următoarele stihuri 8.

- «Sórele, Luna, Gripsorul şi Corbul împreună.
- «Incă şi spata cu buzduganul spre laudă se adună.
- «Şi acesté, Dómne, ți impletescú stemă înfrumuseţată,
- «In loc de părinţi sórele şi luna ți s'arată.
- «Luminătoriu născându-te neamului şi moşiei,
- «Prea vrednic stăpânitoriu ţerei şi politiei.
- «Iar corbul care a hrănit pe cel flământ Ilie,
- «Aduce-ţi, Dómne, cu crucea, putere şi tărie,
- «Intinde-te ca gripsorul; spre tóte stăpânesce,
- «Şi cu spata şi cu busduganul, spre vrăşmaşi isbândeşte.
- «Spre cei věduţi şi nevăduţi, cu mare biruinţă,
- «Precum rugăm pre Dumneđeş cu multă umilinţă;
- «Să te întărescî minunat în domnia slăvită
- «Cu pace şi cu linisce, cu viaţă norocită,
- «Şi întru al său Dumneđeesc locaş şi fericire,
- «Să'ţi dea cerescul împérat, parte de moştenire»

Plecat robu Mării tale
Radul Logofăt. (Grecianu)

«căli sciuți fôrte den limba elinéscă pe preaințeleptul dentru das-
 «căli ales și Archiereu Nissis Germano» dinpreună cu *Radul Logofetul* și cu fratele acestuia *Șerban al doilea Logofet* «și, după pe-
 «trecerea lui, pe *Mitrofan Episcopul de Huși*, căci la unele cuvinte
 «a fost fôrte cu anevoe tâlmăcitorilor pentru strimtarea limbii Ro-
 «mânesci, și avură pildă pre tâlmăcitori latinilor și slovénilor».

Din epilog, pag. 932, se deslușește că: «sa tipirit acéstă sfântă
 «carte in oraș în Bucuresci, cu cheltuiala lui Șerban Voevod, iară
 «cu nevoința și îndreptarea celor ce s'aũ întâmplat dascăli, și măi
 «mult deslușindu-se pre limba românéscă de cei micți și plecați
 «dentru slugile Mării Sale, *Șerban biv vtori Logofet* (Grecianu),
 «i brat ego (*fratele lui*) *Radul Logofet* (Grecianu)».

Măi jos se citesc cuvintele acestea: «Inșă și acéstă să sciți, citi-
 «torule, că de veți osteni a cerceta pre amăruntul înțeleșul al acesteii
 «sfinte scripturii și de-l veți potrivi cu niscare isvode afară den cele
 «clinesci, lătinesci aũ slovenesci aũ a altora limbii și nu se va potrivi, să nu
 «te grăbesci îndată-și cum-va a defăima, ci să cauți că între alte
 «isvode elinesci veți afla un isvod ce a fost tipărit la Francofort,
 «care isvod iaste dupre cel vechiu al 72 de dascăli ovrei, ce
 «Ptolemeu Filadelful a făcut de aũ tâlmăcit scriptura sfântă cea
 «veche de pre limba ovreiască pre elinéscă. Tâlmăcitorii dar aĩ a-
 «cestiif sfinte scripturii pre acela l'aũ ales măi adevărat și dupre a-
 «cela aũ și tâlmăcit. Pre tine pravoslavnice cititoriũ cu umilința te
 «rugăm citind pe acéstă sfântă și dumneșeiască carte, unde veți afla
 «niscare lunecăturii în lucrul acesta al nostru să nu blestemți. Și ca
 «un bun și cu bună inimă îndrepteză și nu ne pune întru ponos ci
 «iartă că și noi suntem ómenii, asemenea pătimași ținuți de slaba fire,
 «care nu lasă nicȳ pe un om a rămânea fără greșală, că pre cât am
 «putut cu nevoința am lucrat, și precum am aflat în isvod, așa am
 «dat și în tipar. Ci te rugăm iartă ca și tu să dobândesci iertăciune
 «de la Dumneșeu...»

«Precum doresc să sosiască la vadul cel cu adăpostire, cari sunt
 «bătuți de valuri întru luciul mării, așa am dorit și noi să sosim
 «la sfirșitul cărții aceștia.

«Slăvă lui Dumneșeu celui ce ne-a ajutat după început, de am
 «ajuns și săvirșitul».

Iată cum străbunii noștri în acei timpî de renaștere și de lumina-re se osteneaū, ca adevărați părinți ai neamului, spre înavușirea istoriei și literaturii noastre religioase.

III.

MĂRGĂRITARELE. PRAVOSLAVNICA MĂRTURISIRE. EVANGHELIA LUI ȘERBAN GRECIANU.

«Învățătura și sciința în sufletele omenesci lucru
«iub't de Dumnezeu și folos de obște iaste . . . mai
«vartos rodului nostru romănesc, atata scăđut și lip-
«sit de multe și ales de învățătura carea de cât tôte
«alte trebuințe în firea omenescă, aceia capul iaste».

Șerban Logofătul și Radul Logofătul în predoslo-
via la Mărgăritare.

De la traducerea Bibliei nu putem trece la lucrările istorice ale Radului Logofătul, fără de a însemna câte-va alte tipărirî importante de cărți religioase, traduse pe romănesce de dinsul, cu ajutorul fratelui său Șerban al duoilea Logofăt saū al altora. Le vom menționa dar prin ordin de date, arătând titlurile lor în extenso și dând ceva extracte, mai ales din precuvîntări (predoslovii), care extracte nu sunt, credem, fără însemnătate pentru istoria literară a bisericii noastre și pentru dovedirea zelului nepregetat a acestor părinți ai literilor române.

În ceî d'ântêiū ani ai domniei lui Costandin Brâncoveanu, pe la 1691 Radul Logofătul dinpreună cu fratele său Șerban, fiind însărcinați cu traducerea din grecesce modern a învățăturilor creștinescî culese din scrierile Sfântului Ión Zlatous (adecă *Gură-de-aur*, *Chrysostom*) și din ale altor părinți ai bisericii, tipăriră sub numele poetic și grațios de *Mărgăritare*, cartea al căruî titlu urmêză:

«Mărgăritare, adecă cuvinte de multe feliuri, aceluî întru sfinți
«părintelui nostru, Ioan Archiepiscopul Țarigadului, a lui Zlatoustă.
«Și ale altor sfinți părinți, de mulți dascăli tălmăcite den limba ele-
«nescă pre limba grecescă, spre cea de obște a blagoceștivilor și a
«pravoslavnicilor creștinî sufletescă folosință. Iară acum întâiū cu
«porunca și cu tótă cheltuiala, a prea luminatului și blagoceștivului
«Domn și oblăduitoriu a tótă țara romănescă Ión Costandin Basarab

«Voevoda, s'aŭ scos de pre limba grecescă, pre limba românescă și s'aŭ dat în tipariu, pentru cel de obște folos sufletesc, a tot neamul românesc care supt oblastia Măriei Sale lăcuiaște, luminând în pravoslavie. Și s'aŭ tipărit în vestitul oraș al Măriei Sale în Bucuresci, în sfânta și Dumnezeiasca Mitropolie, purtând acum cârma pravoslaviei prea sfințitul Kir Theodosie Archiepiscopul și Mitropolitul a totă țara Românescă».

«Anii de la facerea lumii 7199 (1).»

În predosloviile către Domn și către cititori, sub-scrise de amândoi colaboratorii: Serban al douilea Logofăt și Radul Logofătul, în care înălțimea ideilor și a stilului este demnă de titlul scrieri și de frumusețile ce ea conține, ei ne dau ca un inventar de lucrările ce s'aŭ tipărit și se lucrăză încă cu îndemnarea Domnitorului și cu stăruința lor. Am ales dintr'însele ceia-ce interesăză mai de aproape istoria noastră literară și transcriem aci chiar cuvintele lor: «Și într'acest chip sfârșindu-se și acésta, să se tipărăscă ai poruncit Măria Ta, cum Biblia Sfântă s'a făcut, carea savaî că de la răpaosatul Șerban Vodă, unchiul Mării Tale s'a început, iară și la începutu'i ca un Vel Logofăt, ispravnic ce eraî, și pre aceia nu numai cu osârdie ai nevoit a se isprăvi, ce întru fericitele zilele Domniei Măriei Tale a o săvârși de tot ai făcut.

«Cartea lui Meletie Siring, împotriva eresiilor Calvinesci și întrebările lui Kyril Lucari Patriarchului ôre când Țarigradului ce a fost și adaoșele ce Dositheiu Patriarchul Ierusalimului iară împotriva acelor calvinesci eresiî de ici de colea a adunat, încă cu voia'ti și bucuros a se tipări Grecesce ai fost, care tôte acestea,

(1) Pe reversul foi se citește acésta: Versuri politico 8, asupra stemelor Domnului Ió Costandin Basarab VVod:

«Semnul domniei corbul iaste cu cruce,
 «Prin care de sus tărie Dómne îți aduce,
 «În scaunul strămoșilor în care acum domnesci
 «Al celor ce's în laudă vechilor Băsărăbesci;
 «Puterea dară cea de sus, care te aŭ coronat
 «Cu domnia acésta și vrednic te aŭ arătat,
 «Intărăscă și te adaogă cu domnia slăvită,
 «Cu pace și cu liniște, cu viață norocită».

«nu cu mică saŭ cu puține cheltueli ale Mărei Tale s'aŭ tipărit și
«s'aŭ făcut.

«Maă sunt încă pre mâini-ne acum de se maă scot de pre grecesce,
«romănesce, *Mărturia pravoslavnică*, ce'i ȃic, de Nectarie al Ieru-
«salimului Patriarch făcută și altele care cu Dumnezeescul ajutorii
«nevoim a le isprăvi, ca și acelea în tipar să se bată și altele
«multe bune să se facă spre folos de obște...

«Pre aceste dulci învățături și alese cazanii ce le ȃic *Mărgăritare*,
«din porunca prea înălțatului și prea luminatului Domnului nostru
«Iw Costandin Basarab Voevod împinși fiind, le am întors după
«limba grecescă pre a noastră romănescă, precum și alte cărți am
«făcut și încă facem.

«La a căroro nevoiețe avut-am îndireptătorii pe cinstitul blago-
«rodnicul și prea înțeleptul dumnilui Costandin Cantacuzino, biv
«Vel Stolnic.

«La a tot meșteșugul lucrului al acesteî sfinte cărți și al diortho-
«sireî limbei romănesci fu părtași și Mitrofan proin-Episcop Hușșkyi».

Să trecem acum la sus menționata *Pravoslavnică Mărturisire* (Ἐπι-
«θόδωρος Ὁμολογία), publicată cu un an maă târđii, adecă la 3 De-
cembre 1692, în tipografia Episcopiei Buzăului, tradusă din gre-
cesce tot de Radul Logofetul care avu în rândul acesta de ajutor
la unele «cuvinte și noime» pe Costandin Cantacuzino Vel Stolnic.
De și în citația de maă sus vedem acéstă carte dată ca o lucrare
a lui Nectarie Patriarhul Ierusalimului, scim însă că, în urma sino-
dului adunat în Iași la 1643, un cleric român, president al Sinodu-
lui, vestitul *Petru Movilă*, Mitropolit al Kievului născut din neam dom-
nesc de Moldova, scrisese acéstă frumósă carte pentru creștinii Ruși
ce erau subt păstoria sa și pentru toți cei de ritul oriental în de
obște. Nectarie Patriarchul se vede că o tradusesese pe limba grecescă,
din care apoi o aŭ întors pe a noastră sus menționații scriitorii. Tra-
ducerea acestui Catechismă ortodox era maă ales atuncă de cea maă
imperiosă trebuință pentru a lumina și a feri pe poporul romănesc
de rătăcirile ce pe acel timp sminteaŭ mereŭ în Ardeal, drépta cre-
dință a fraților noștri de acolo și îi îndemna a trece la alte religii.

Acea întâi ediție a traducerei pörtă următorul titlu :

«Pravoslavnică Mărturisire, a săborniceștii și apostoleștii Besericii
«Răsăritului.

«Dupre grecescă, den porunca pré luminatului și pré înălțatului
«Domn, Ioan Costandin B. Basarab Voevodă. Intórsă în limba ro-
«mânescă de Radul Logofăt Grecianul, Ispravnic osârdnic fiind, ca
«și la alalte câte s'au scos și s'au tipărit aici în țară de prea sfin-
«țitul Kir Theodosie, Mitropolitul țerii, i proci.

«Tipăritu-s'au în tipografia domnescă, la Episcopia de la Buzău. La
«anul de la zidirea lumii, 7200. In luna lui Dechemvrie 3 (1)».

La începutul precuvântării sale, adresată către Domn, traducătorul
expune, cu următoarele cuvinte, cum a fost îndemnat a face această
lucrare, care e scopul și materia acestei cărți și cine, pentru ce cu-
vînt, o a scris. Ast-fel începe :

«Étă, luminate și înălțate Dómnne, *Pravoslavnică Mărturisire* a
«sfintei și adevăratei bisericii răsăritului și pre limba românescă, den
«porunca Măriei Tale întórsă; care de multă vreme, cu mare pohtă
«în gândul Măriei Tale era să se isprăvescă, drept ca să vie și a-
«césta în lumina și în cunoscînța rodului românesc.

«Acésta dar este canon și îndereptariu, pren care dogmele dum-
«neșeesci și apostolicesci a Răsăritului besericii se cunosc și se îndirep-
«téză; asemenea ca arhitectoniă, zidirile, ciopririle și tot ce lucréză
«ei, cu acelea îndireptând le facă.

«Și precum acei mari meșteri, fără de acel canon și îndireptariu,
«nimic nici potă lucra, nici isprăvi, vre un lucru lăudat în mește-
«șugul lor așa nici un creștin adevărat fără de acésta, aș ceva sfint
«nu lucréză, aș vre-o ispravă să facă de spăsenia sufletului nu póte.

«Printru acésta dare *pravoslavnică mărturisire*, ca printr'insa să
«se póta îndrepta tot pravoslavnicul creștin și fiu al adevăratei maici

(1) Pe reversul foii se citesc aceste versuri, tipărite subț armele Domniei:

«La acésta stemă pré infrumusețată,
«Domnul Costandin moștenind se arată,
«Inălțatei domniî a țerei Românesci,
«Care o aș moștenit vechii Băsărăbesci,
«Cărora odraslă Măria Sa iaste.
«Cum și cu Domnia încoronat iaste,
«Domnul cel puternic, bine 'l întărăscă
«Ca în fericire mult désă domnescă».

«beséricei Răsăritului și să cunoscă aevé spăsania sa și să vadă ținele în care vârtos și țépăn să ține, Petru Moghila pré sfințitul «Mitropolit al Kiovului, mult a o face aũ ostenit și aũ priveghiat «maĩ vêrtos pentru cei ce era subt păstoria sa creștinii ruși.

El urméză vorbind despre multele eresuri ce agitaũ Rusia, despre aprobarea ce a primit acéstă carte de la câte-și patru Patriarchiĩ, (a Țarigradului, a Alexandriei, a Antiochiei și a Ierusalimului) și de la mulți archierei și clericĩ ortodoxĩ; spune și despre lucrarea lui Nectarie Patriarchul Ierusalimului; arată că Domnul l'a învitat a face acéstă traducere, la care a lucrat împreună cu fratele său Șerban și cu Stolnicul Costandin Cantacuzino, și lăudând pe Măria Sa pentru buna și creștinésca cãrmuire a țării «cãria și bătrîn moșnén ești» îi đice el, termină urându i «ca intru mulți anĩ, Dumneđeũ să te «trăescă, să te pázescă și să te ție nouă și multora, pururé ajutoriũ, «mângãere și folos.

«a Măriei tale mică, plecată și nevrednică slugă

Radul Logofëtul Grecianul.

În urma acestor două interesante traduceri, *Mărgăritarele și Pravoslavnica Mărturisire*, cu care Logofëtul Radu, a înzestrat limba românescă, să menționăm încă o lucrare care, de și el nu a luat nicĩ o parte la dinsa, își are locul aci ca o operă a fratelui său Șerban al douilea Logofët. La 1693 acesta, cu ajutorul lui Athanasie Moldoveanul Tomaidul, traduse sântele evangeliĩ din elinesce și le tipări în Mitropolia de la Bucuresci cu tot luxul de execuție putincios pe atunci.

Acésta este a șeptea ediție a Evangeliilor în limba românescă (1) dar cea dintâi și singura însoțită cu textul elinesc, pe o colónă alăturată cu colóna traducerei românesci. Vestitul ieromonah Antim de la Ivir, maĩ apoi Mitropolit al țării, a executat acéstă carte de format în folio mic; titlul ei e cum urméză :

(1) Tragem din notița prepusă de D. Tim. Cipariũ la *Analectele sale literare*, următórea listă de *Evangeliĩ Românesci* :

Tilcul evangeliilor, fol. Brașov (1581). Evangelia cu tilcul, fol. Brașov, 1580. idem ed 2 fol. Belgrad 1641. Evangelia învêțătóre, fol. Govora 1642. idem fol. Mon. Délu 1645. Evangelia românescă, fol. Bucuresci 1682. La acésta a lucrat Iordache Cantacuzino vel Stolnic fratele lui Șerban Vodă, în colaborație cu alții.

ΘΕΙΟΝ
καὶ ἱερὸν
ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ

Ἑλληνοβλάχικον, τὰ νῦν πρῶτον οὖν ἀρμυθὲν κατὰ τοὺς ἀμφοτέρους διαλέκτους καὶ κατὰ τὸν τῆς ἐκκλησίας ἑλληνικὸν τύπον ἐστρωμμένον τῇ τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου τε καὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἀθρόνου καὶ ἡγεμόνος πάσης Οὐγκροβλαχίας, Κυρίου, Κυρίου Ἰωάννου ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ μπάσαράμπα Βοεβόδα προτροπήτε καὶ ἀναλλώμασει πρὸς τὴν τῶν ὀρθοδόξων κοινὴν ὠφέλιαν.

Εὐθύνοτος τὰ οἶακα τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ πανιερωτάτου μυτροπολίτου Κῆρ ΘΕΩΔΩΣΙΟΥ.

Ἐν ἔτει σοτυρίου ΑΧΥΓ

Ἐτυπόθη ἐν τῇ ἀγιωτάτῃ μητροπόλει τῆς Οὐγκροβλαχίας.

Acı putem încheia lista scrierilor religioase cu care acei doi frați despre care scriem, și mai cu seamă Radul Logofetul, au înavușit literatura noastră, într'o epocă când fieșce care carte românească ce eșia la lumină, era o victorie în contra dialectelor streine ce co-

(1) Stihurile politice ce vin pe reversul acestui titlu sunt cele următoare :

- Fericiți Domni ai țării românești
- Luminat Dómnne firésce te-ai născut
- Iară Dumneđeũ cerescul Impérat,
- Arme de biruință încã 'ți dăruiasce
- Și puternica armă cea domnέscã,
- Cu acestea darã dómne Costandine,
- Stăpân iaști vrednic, pre buní miluiasce
- Ca domnul ceresc sã te învrednicέscã
- Al Măriei tale mic și plecat slugã,

Sfânta
și Dumneđeiasca
Evanghelie

Elinέscã și românească, acumã întãiu alcătuitã întru amândoué limbile și dupã grecέscã a bisericei orinduiială așeđatã. Cu a blagocestivului prea luminatului și a mare cuviințatului, Domnũ și oblăduitoriũ a tótã Ungro-Vlahia Ión Costandin Basarab Voevod, poruncã și cheltuială, spre cea de obște a pravoslavnicilor folosință.

Indreptând cãrma pravoslaviei preã sfințitul Mitropolit Kir Theodosie.

În anul mântuirei **ΑΧΥΓ** (1693)
Și s'au tipărit întru sfânta Mitropolie a Ungro-Vlahiĩ (1).

vestiți aceia mari Băsărăbesci, și podóbã țereii aceștii te au făcut. Cu domnia însuși te au coronat ; împotriva vrějmașilor biruitor te venisiasce
prea cinstita cruce ca sã te pázescã bine te întăresce, cã Domnul e cu tine și spre folosul țereii pururé nevoieasce; dupã acέstã viață, și cu cea cerέscã.

tropise și înjosise frumoasa limbă ce noi am moștenit de la străbuni noștri Latini.

Serviciul ce Radu Logofetul avu fericirea d'a aduce «norodului nostru Românesc» prin traduceriile cărților religioase menționate mai sus, se pôte aprețui mai bine după scrierile mai multor autori din secolul trecut; ast-fel S. I. Raicevich, la 1788 (1) ne spune că slujba bisericească se celebra înainte vreme la noi «în limba slavonă pe care nici clerul nici poporul nu o înțelegeau. Două frați Greceni», dîce el, «aū tradus Biblia în românesce care (Biblie) acum pré rar «se mai pôte găsi». Del Chiaro, la anul 1718 (2) și Sulzer la 1782 (3) în importantele lor scrieri asupra României, din care un istoric Român modern (4) a extras următoarele, ne spun că «pe câtă vreme «slujba bisericească s'a celebrat în slovenesce și cărțile sfinte s'aū «scris în limba acésta, clerul Român rămăsese în ignoranță. Traducerea în românesce a Bibliei, cerută de Șerban II, fu întâiul pas «care trebui să conducă pe preoții noștri către sciință.

«Idea acestei revoluțiuni, care află un mare număr de inamici și «de amici, cu tóte inovările, ne veni din Transilvania și de la un «lutheran. Judele Brașovului, Kresstel Lucatsch, căci el publicase, la «1580, o carte de rugăciuni în românesce.

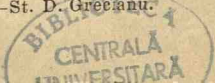
«O jumătate de secol în urmă, George Rakoczy, principele Transilvaniei, după ce îmbrățișă el însuși religia Evangelică, adoptată «pe atunci de o mare parte a Ungurilor și de toți Sașii Ardeleni, «vru să îndemne pe Români principatului său să recunoscă și dinșii «credința Evangelică; spre acest scop puse să-î traducă, la 1643, cărțile bisericesci în românesce. Pentru aceia, înființă el la Carlsburg «(Beligrad) o tipografie românescă și însărcină cu traducerea Bibliei pe Episcopul Românilor, atunci nou ales, Simeon Ștefan, «dându-î un privilegiu unde se citesc cuvintele acestea: Va putea «predica el însuși în bisericile șale și va îngriji d'a se face ase-

(1) Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e Moldavia. Napoli 1788, traduct. par M. Lejeune, Paris, pag. 136.

(2) Historia delle Moderne Rivoluzione di Valachia, Venezia 1718.—p. 82.

(3) F. I. Sulzer. Geschichte des Transalpinischen Daciens. Wien. 1782. — T. III p. 636.

(4) Histoire de Valachie par M. de Kogalnitchan, pag. 455.

«menea predică și de către orî-ce alți preoți prin care se va spune cuvîntul cel pré sânt al lui Dumnezeu după Biblia aceea care se va cere de norod a i se citi, însă în limba cea populară (românescă), atît în ȕilele de Dumineci cât și în cele-l'alte ȕile de sêrbători, pe la înmormintări, și alte locuri ori pe unde ar fi.

«Abia se tipărise Biblia acêta și îndată intrase ea în mînile Moldovenilor și Românilor; dar fiind-că era tradusă sub auspiciile unui principe lutheran și coprîdea mai multe maxime împotrivo-tóre credinței pravoslavnice, clerul din țera Românescă se adună în sobor și propuse lui Șerban Voevod să facă o altă traducere a Bibliei după textul celor șapte-ȕeci de Dascăli Greci. În anul 1686, doi frați Greceni fură însărcinați cu traducerea acêta sub prîvigherea Mitropolitului și Episcopilor de Rîmnic și de Buzău.

«La 1688 cele dintăiu foi ale Bibliei aceștia eșiră la lumină în Bucuresci, dar cartea se sfârși cu un an mai în urmă, sub Constandin Brâncoveanu Voevod.

«Acêstă traducție a cărții sante, care sluji atît de mult spre rês-pândirea luminilor religiunei, găsi chiar printre preoții de atunci mai mulți Aristarchi (critici împotrivoitori) și chiar Del Chiaro a mai găsit (1710—1717) biserici la noi, unde slujba se făcea nu-mai în limba slavonescă, și mulți preoți care încă nu voiaŭ a se îndupleca să săvirșască slujbele sfinte în limba română, de și nici poporul nici chiar clerul nu pricepea pe cea slavonă».

Acêstă însemnată lucrare a Radului avu dar întreitul scop d'inauți norodul român cu cartea Cărților, d'a desrădăcina slavonismul dintre frații sêi, și d'a scăpa tot de o dată credința creștinilor pravoslavnicî de prăpastia eresului către care principele Rakoczy, cugetase să-i împingă.

IV.

LEATOPISEȚUL.

«Deci și acest neam Românesc până au fost dragoste în mijlocul lor, Dumnezeu încă au fost cu dinșii, că nu 'i au călcat pe dênșii alte limbi streine, ci au făcut multe viteji, și au trăit în bună pace».

Radu Grecianu (Lêtopisețul).

Dar acest important serviciu tot nu fu de ajuns pentru inima lui Radu Logofetul. El, de și ca creștin a luptat ca să dăruiască lite-

raturei noastre, *Dumnezeiasca scriptură* sau *Biblia Sfântă*, acel mare monument care reprezintă patru-șeci de vécuri din viața lumei și conține Létopiseșul (istoria) omenirei de la légănul ei, dar, ca român, el se mai crezu dator *a aduna, a regula, a complecta*, după a sa putință și cronicile patriei sale, sub titlul de Létopiseșul de la descălecarea cea d'ântéiú a Rimlenilor și așeđarea lor în țara Románescă, până în ășilele Domniei lui Șerban Voevod Cantacuzinul, contimporanul sėú.

Sub auspiciile acestuú mare principe, protector călduros al sciinței și al luminei, Radu află tóte înlesnirile pentru începerea lucrărei sale.

Tóte hrisóvele Domnesci vechi ale mănăstirilor și boierilor se puseră la dispoziția Cronicarului. Létopiseșele manuscrise și copiile de pisaniú duple la biserici, morminte, cruci și alte monumente se adunară în jurul lui. Incungiurat de aceste isvóre, Radu simți cât de neapărat trebuinciosă ar fi fost pentru țara sa, o scriere întinsă și amăruntă asupra istoriei. Dacă ar fi aflat el în Costandin Brâncoveanul Voevod, nepotul și urmașul pe tron al lui Șerban Cantacuzinul, aceeași iubire de Istoria patriei ca și în Șerban, Cronicarul ar fi urmat, sub domnia Brâncoveanuluú, mărėța lucrare a sa, întreruptă prin mórtea unchiuluú lui Costandin; dar nu fu ast-fel, ci Costandin Vel Logofėt Brâncoveanul, ales la 29 Octombrie 7191 (1), Domn și succesoriú lui Șerban, orându-i pe Radu Grecianu Cronicarul în funcția de Vel Logofėt, ocupată de el însuși până aci, și ceru de la ministrul sėú, să închiđă lucrarea întreprinsă asupra generalei istorii a țerei Románesci, și de aci înainte să înregistreze una câte una, faptele și întâmplările din pămíntul țerei Románesci de când «Dumneđeu cu Domnia aú încoronat pe Ió Costandin Brâncoveanu «Basarab Voevod», cu alte cuvinte i se ceru să devie numai biograful Măriei Sale.

Șerban Cantacuzinul nu căutase să aibă un scriitor în adins pentru a lăuda faptele sale proprii, ci el voia lumina și adevėrul; el didese cronicaruluú tóte mijlócele trebuinciose pentru a ridica vălul întunecos ce ascundea pentru dínsul și pentru urmași, faptele eroice ale străbunilor noștri.

(1) În timpii aceia părinții noștri calculău începerea anilor noui la 1 Septembrie în fie-care an; după calendarul nostru de ađi însă putem așeđa suirea pe tron a lui Costandin Brâncoveanu la 29 Octombrie 1688.

Numerósele inscripții, acte și documente ce pusese acel principe în mâinile lui Radul Logofăt, sunt dovada cea mai nebiruită că nu numai o simplă compilare a létopisețelor vechi din toate epocile ce se succedară de la 1215 până la 1689, adecă de la Radu Negru și până la Șerban Cantacuzinu; nu numai genealogiile neamurilor boieresci; nu numai mica cronologie sau tabloă al veléturilor (datelor) din létopisețe comparate cu veléturile din hrisóve și pisanii, ci chiar o întinsă și complectă istorie a țerei se ceruse de către Șerban Voevod de la istoricul timpului său. Scrierile sus citate nu puteau fi de cât preludiul carele avea de scop a pregăti și a înlesni lucrarea cea mare și dacă acésta nu s'a făcut, cauza nu póte fi alta de cât mórtea lui Șerban Vodă.

Cine mai mult de cât noi Români ar fi avut nevoie de o istorie complectă a patriei? Țéra noastră, mai puțin fericită de cât altele, nu a dat nici chiar până ađi, nascere vre-unui autor istoriograf care să fi îmbrățișat istoria noastră în întreg și cu scopul acela înalt d'a face ca sciința ei să devie folositoare posterității prin învățămintele ce ne-ar fi putut scóte dintr'insa. Pentru ca eroismul și patriotismul strămoșilor să devie religia noastră, pentru ca rătăcirile și greșalele lor să ne serve de lecțiuni, ne-apărat că numai istoria trebuie să vie ca să ne puie în vedere și binele și réul din trecut. Numai ea putea, răspândind lumina adevérului peste toate, să judece trecutul cu dreptatea sa, căci numai temându-se de dinsa omul póte înțelege că nașiunile ca și individele, de și călători repedi p'acest pămînt, au însă să dea séma despre toate, înaintea acestui mare arbitru carele nici iartă nici uită nimic vre-o dată.

Cine mai mult de cât noi Români ar fi avut trebuință d'a sci că de și viața este scurtă, dar lauda sau osânda ce ne va face istoria, va fi fórte lungă, va fi fără sfârșit? Șerban Vodă le vedea toate acestea și cu atât mai mult dorea să înceteze confusia ce domnise în ceł dintăiū patru, cincī secolī de vitejie și de mărire ai istoriei noastre, căci faptele glorióse ale străbunilor, arétate ici și colea prin inscripții și documente puțin cunoscute și puțin citite, se pierdeaū pentru generația lor. Cronicele sau létopisețele păstrate prin mănăstiri și prin casele boieresci, de și erau isvórele cele mai bogate în amărunte ce posedau, dar ele difereaū între dînsele ast-fel în

cât unele evenimente de cea mai mare importanță istorică nu se puneau de loc în evidență, ci se atingeau într'insele une-orî mai puțin de cât alte amărute indifferente. Létopisețele se opreau mai mult la descrierea unor drame sîngeróse de cât la faptele de un mare și înalt interes general. Chiar secolul cel din urmă care a precedat epoca lui Șerban, adecă de la Mihaï Vitézul și până la dinsul, de și descrieri amărute și fórté lungi une-orî aminteaú întâmplările acelor timpî; adese-orî însă se lăsa în îndoială multe din evenimentele de cea mai mare însemnătate. Căci ce erau óre Létopisețele nóstre din acei secolî mai mult de cât nisce registre de întâmplări, redigiate după placul cutăruia saú cutăruia partid ce își disputaú puterea pe acel timp? Și ce alt scop aú nisce asemenea registre în tot d'a-una de cât de a povesti și d'a înfățișa lucrurile cu colorile ce fie-care din acele partide avea dorință saú interes a le da? Șerban Vodă se cređu dator de a aduna tóte acele Létopisețe vechî de opiniuni diferite, în mâinile istoricului timpului sêu și d'al însărcina ca, prin confruntarea lor, să scóțá din ele, adevératul adevěr ajutându-se mai ales cu pisaniile și hrisóvele. Este sciut că monumentele nu sunt de nicî o partidă și faptele ce ating și dovedesc ele, trebuie cronicarul că le crezá, de preferință, de câte orî ar fi cărțile scrise în contrazicere cu dinsele. Nicî un mijloc nu păru atunci mai temeinic pentru a atinge ținta, de cât de a cerceta ast-fel adevérul din trecut și ast-fel, aruncând lumina peste faptele strămoșilor, Șerban avu negreșit scopul mai înalt d'a învăța pe Români să se ferescă în viitor de tóte cauzele ce aú produs pentru părinții lor, desbinări, rěsbóie civile, năvăliri de Barbari, Turci, saú Tătari, guverne lacome și corumpátore și alte multe asemenea bice Dumnezeesci care obosiră une-orî cu desăvêrșire biată țara nóstră.

Acéstă nobilă dorință a Prințului rămase însă pe jumătate ne îndeplinită.

Istoria țerei Românesci nu se putu scrie întocmai precum o vrusese Șerban Voevod și Radu Grecianu și urmașii lor nu moșteniră mai mult de cât lucrările pregătitoare întru acéstă, când se sui pe tron Costandin Brâncoveanul Voevod.

«Létopisețul de la descălicarea cea dintăiú a Romlénilor și așe-

«darea lor în țara Românescă» pe care I. Filstich începu a-l traduce în limba nemțească în Brașov la anul 1727 Septembrie 5, nu este o scriere originală a cronicarului Grecianu, ci o culegere a sa din cronicile cele vechi, așezată și continuată de el, precum am dis mai sus, până la mórtea lui Șerban și începutul domniei lui Brâncoveanu. Stilul cronicelii aceștia nu este unul și același de la început și până la sfârșit, și chiar acesta este o dovadă că Grecianu a compilat-o din mai mulți scriitori bătrâni, iar nu a scris-o în întreg el singur. În cronica acesta aflăm diferențe de limbă și de stil în cele mai multe părți și credem că acele ar putea fi pentru noi adevărate modele de stilurile întrebuițate treptat de părinții noștri în cărțile lor, de la timpurile ce mai apropiate de descălicătore și până în zilele lui Radu Logofetul.

Dacă locul ne-ar permite, am voi să aducem mai multe exemple de stilul tot odată bogat și energic cu care se scria la deosebite timpuri, întâmpinările felurite prin care a trecut țara noastră; din asemenea modele am putea vedea cum părinții noștri sciau în toate epocile mai bine de cât urmașii lor, să se serve de limba Românescă fără a o desnatura; dar ne vom mărgini, spre a nu trece cu scrierea noastră peste hotarele unui articol, a recomanda cititorilor noștri vechile cronice ce s'au publicat până acum în țările române.

Létopisețul lui Radu Grecianu, de-și îl declarăm înșine de compilație, deși avem credința că el n'a fost de cât preludiul unei alte lucrări mai întinse proiectată de Radu, dar care a rămas ne făcută, nu putem însă a nu recunoște că el este pentru țara Românescă de dinco de Milcov, singura scriere istorică veche mai complectă ce am avut (1).

Coordonarea cronologică, din care am dat un specimen la început, sau tabloul paralel ce făcu Radu Logofetul între velăturile (datele) din hrisóve și pisanii cu velăturile din Létopisețe, este, ca să dic așa, o critică ce face el Létopisețelor vechi ce fusese chemat să încheie într'un singur corp. Cu velăturile necontestabile ale documentelor și monumentelor, Radu ne demonștră erorile cele mari și ne iertate ce s'au fost păstrat în bătrânele manuscrise istorice.

Din tabloul acela vedem lămurit că întâiul Domn al nostru, Radu

(1) Annuaire de Valachie, (par W. Elarembérg) Bucarest, 1842 pag. 153.

V-vod Negru nu a descălecat țara noastră și nu s'a așezat cu primul scaun al domniei în orașul Câmpu-Lung, la anul 1290, după Christos, precum ne-o spun cu greșelă Létopisețele, ci că descălecarea a fost cel puțin «cu 75 de ani mai înainte, precum ne-o dovedește pisania «mănăstirii Câmpu-Lungului, reproducă în specimen, prin care se «arată că această biserică se zidise la $\frac{6729}{1215}$ în Domnia lui Radu Voevod Negru și că era pe atunci biserică de mir». Asemenea ne mai aduce el drept temeinică dovadă și «pomelnecul de lemn făcut iar «de Radu V-d Negru la sfînta mănăstire Câmpu-Lung, pe când era «biserică de mir, din anul $\frac{6730}{1222}$ » pe care Radu Grecianu îl avu de mărturie subț ochii săi când începu cronologia acésta.

Pe lângă acésta, mai vedem cu probe netăgăduite că Mircea Voevod cel dintâiu, era fiu al lui Radul Voevod Negru și că, și el și tatăl său, erau de neam Basarabi, adică de aceeași familie cu Banoveții sau Bani Craiovei cei vechi. De aci se înțelege pentru-ce «Basara-«bescii de peste Olt, cu totă boierimea ce era mai de 'nainte vreme «lângă dinșii, s'a sculat cu toții și au venit la Radul Vodă Negru, «ruda lor, de s'a închinat lui, ca să fie ei subț ascultarea și porunca «lui, și numai el să fie mai mare preste toți» rămîind de atunci, ca urmașii lui Radu pe tron să se alégă de boierimea unită a amên-«durora țerilor de dinco și de dincolo de Olt, sau dintre fii lui sau dintre fii rudelor lui de peste Olt, Basarabi, precum s'a și urmat în adevăr; iar titlul Domnilor acestor două țeri ast-fel unite, să fie: «Intru Christos Domnul Dumneșeu, bun credinciosul și iubitorul de «Christos, și singur biruitor, cu mila lui Dumneșeu Domn a totă «țara Românescă, dentru Ungurie descălecat, de Almaș și Făgăraș «Herzeg».

Cu un hrisov al lui Mircea V-d cel d'întâiu Basaraba, fiul lui Radu Voevod Negru Basaraba, din anul $\frac{6800}{1292}$ atingător de mănăstirea Tismana, ni se lămuresce epoca domniei lui Mircea I și originea lui. Și pisania mănăstirei Cotmeana tot din $\frac{6800}{1292}$ care este clădită de Mircea I Voevod, adevereză îndoite cele de mai sus. Durata domniei acestui principe o dovedește Radu Logofătul, 1° cu «pisania din $\frac{6809}{1301}$ a mănăstirei Nucetului, ce acum se chiamă Cozia, întru care se citește că este zidită de Mircea I, la 6809 în domnie; a 2° cu hrisovul din $\frac{6810}{1302}$ tot al lui «Mircea I, Voevod al Almașului și Latu-

«rilor Tătăresci, și Domn al Băniei Severinului, și de amândouă părțile
«de Dunăre până la Marea Négră, și cetăței Děrstorului (Silistrii)
«stăpânitor, în care hrisov acest Domn dă Mănăstirei Nucetul (Cozia)
«să ție Balta de la Săpatul până la gura Ialomiței, poruncind și ju-
«dețului din Děrstor ca la vama acestei bălți să nu se amestece;
«și al 3° cu pisania din ⁶⁸¹¹/₁₃₀₃ tot a lui Mircea I Voevod, ce se găsi
«de el pe clopotul mănăstirei Cozia și din care se dovedea că acea
«mănăstire a fost făcută de Mircea I în domnia sa (1)».

Negreșit că dinaintea unor asemenea probe puternice, trebuia să
caadă cu totul greșitele arătări ale Létopisețelor, care pretind că des-
călecarea fu la anul 1290 și că Radul I Voevod Negru ar fi domnit
de la létul de mai sus și până la 1314.

Trebue să credem dar că scaunul domniei românesce a fost ținut
cel puțin de la 1215 și până la Mircea I, la anul 1292, de unul sau
de mai mulți principii din neamul Basaraba Negru și cu numele de
Radu Voevod, și că Mircea I Basaraba a fost fiu al vre unuia din ei.

Asemenea pentru a da o desmințire puternică Létopisețelor vechi,
adunate de dinsul, Radu Logofătul ne arată în tabloul său crono-
logic, hrisovul și pisania ce urmază: «Hrisov din ⁶⁸⁶⁰/₁₃₅₂ al lui Nicolae
«Voevod Basaraba cel dintâiu, sin Alexandru Voevod Basaraba,
«feciorul Negrului Voevod Basaraba prin care dă moșia Bădesci să
«fie a mănăstirei Câmpu-Lungului». «Pisania din ⁶⁸⁶⁰/₁₃₄₂ ce este pe pia-
«tra mormintului Măriei Sale lui Nicolae Voevod Basaraba, în mă-
«năstirea Câmpu-Lungului, d'inaintea jețului Egumenesc scrisă slo-
«venesce, în care se adevereză că acest Domn a răposat în anul
«acesta (2)».

Ast-fel răspândește cronicarul nostru lumina adevărului asupra
părții celei dintâiu a istoriei noastre care ne-a fost mai puțin cunos-
cută, și ne dovedește greșala Létopisețelor care pretind că la anul
ar fi domnit un Dan Voevod și cel dintâiu; și ast-fel nu ne
mai rămâne îndoială că toți primii Domni ce ocupară tronul țerei

⁶⁸⁶⁰/₁₃₅₂

(1) Aci de sigur s'a putut face atuncî confusiunea de față în lipsa de nu-
merósele documente dovedite de noi în mai mult de 40 de ani, căci adevê-
ratul Mircea Basarab Cozianul a fost acelu de la 1386.

(2) Piatra acésta nu se mai vede ađi, fiind póte astupată sau strămutată cu
ocaziile reparațiilor ce se făcură acelei Mănăstiri după vremi.

nóstre fură din familia domnitóre și moștenitóre a Basarabilor, iar nu dintr'alta.

S'a putut vedea, credem, din aceste puține cuvinte cât de serióse aũ fost studiile lui Radu Grecianu și ce importanță istoricã ele aũ. Acéstã prețióasă paralelã a veléturilor, de-și are o lipsã de câte-va pagine de la sfârșit si nu merge, precum am mai spus, de cât pãnã la Radu Voevod sin Leon, la anul $\frac{1715}{1667}$, dar sperãm cã va da folóse însemnate, pentru istoria patriei prin a ei publicare.

Tot atât de importantã, dupã noi, ar fi putut fi pentru studiul trecutului și cea-l'altã scriere a Radului Cronicarul atingétóre de genealogiile neamurilor de Jupaní saũ Boierí Români, despre care am spus mai sus cã se considerã pãnã ađi ca pierdutã. Este sciut cã pãnã în ȕilele lui Șerban Voevod Cantacuzinul, o mare parte din Jupanii (1) țerii nu purtaũ nume de familie și cã acest Domn îi indemnã în sfârșit pe toți a-și lua numire dupã moșia aceia care era cãmin strãmoșesc al fie-cãrora dintre dînșii. Obiceiul numelor de familie, s'a introdus la tóte popórele ađi civilisate, cu încetul și abia în evul de mijloc. Obiceiul acesta nu pătrunsese în țerile slavone cu care pe atuncí aveaũ Români relațiile cele mai strãnse și chiar ađi la popórele slavone se obicinuesce a sub-scrie fie-care cu numele de botez al seũ și al părintelui seũ. Boieri români, de și nu sub-scriaũ încã toți în secolul al XVII-lea cu nume de familie, ci se mǎrgineaũ ceí mai mulți a alãtura pe lângã numele lor de botez, numai titlul de Jupan, ce-l aveaũ de drept și de moștenire, neglijând adesea chiar d'a alãtura rangul ce dobãndeaũ de la Domnie, ei aveaũ însã câte o cronicã a casei lor în care se înscria Létopisețul manuscris al țerei de la descãlicátóre, și în care era pe larg arãtatã genealogia lor și a suitorilor (strãmoșilor) lor. Ión Engel și Del Chiaro ne încredințezã despre acéstã.

Din astã privință ȕicem cã dacã Radul Logofétul, ajutorat de Șerban Voevod, se va fi înconjorat și la scrierea acéstã, ca și la

(1) Jupan în slavonesce s'a ȕis Zãbunul saũ haina de onóre ce purtaũ la Leși (Polonezi) și la alte popóre slave, regele și boierii aceia numai din sângele cãrora se alegeaũ regi și consilieri lor. Acel veșmînt s'a fost adoptat de Prinți Basarabi și de boierii Români încã înaintea descãlicátórei și numele veșmîntului devenise titlul acelor puțini ce eraũ îndreptățiti de a-l purta.

cea de mai sus, cu toate materiile istorice din cronicile caselor boieresci, din Létopiseştele neamurilor acelora de Jupanii ce aveau aceiaşi vechime, ce au avut aceiaşi restrişte ca şi statul nostru, pentru ca să le facă el ale lor genealogii şi istorie, pentru ca să descopere el coborârea fie-căruia din ele, apoi negreşit că scrierea acésta, de este în adevăr pierdută, nu se poate îndestul regreta de către Români.

I. Filstich, într'o scurtă notă ce alătură pe lângă traducţia scrierilor istorice ale lui Radu, după ce pomenesce de toate cele-lalte lucrări ale Grecianului, ce şi noi am arătat aici, ne mai vorbeşte şi de nise tractate ce dăce el că cronicarul nostru le ar fi scris; şi nu scim de vor fi fost acelea asupra altor materii sau de nu va fi voit Filstich a vorbi de chiar aceste genealogii care ne-sciind sub ce formă au fost scrise, le-a numit ast-fel.

Iată nota aceia pe care o traducem aci:

«Autorul acestei Istorii, Radul Logofătul Grecianu, cu fratele său Şerban, a mai tradus Biblia din grecesce în românesce şi acésta se publică pentru întâia oară la anul 1688, în Bucuresci, şi se începuse a se tipări sub Şerban Vodă dar se săvârşi în Domnia lui Costandin Vodă. Tot acest Radul a tradus din grecesce în românesce catechismul Bisericeii Grecesci (Pravoslavnică mărturisire), precum şi o carte a lui Crisostom (St. Ión gură de aur) care este intitulată *Mărgăritare*, despre virtuţile şi viciurile omului. Asemenea a mai lucrat şi alte *multe tractate*» (1).

Repetăm că nu putem sci dacă tractatele acelea multele sunt una şi aceiaşi lucrare cu acésta a genealogiilor boieresci, sau de avem două scrieri pierdute ale Radului în loc de una să regretăm.

(1) Der Autor dieser Historie, Radul Secretarius aus Graetschan, mit seinem Bruder Scherban haben die Biebel aus dem Griechischen ins Walachische überzetzet. Zum ersten, Anno 1688, ist selbige gedruckt worden zu Bukarest, welche unter dem Scherban Wode angefangen wurde zu drucken und unter der Regierung des Costandins fertig worden. — Auch hat dieser Radul den Catechismum Graecae Ecclesiae aus dem Griechischen ins Wallachische transferiret. — Auch eine Schrift des Chrisostomi die da genennet wird Margarit, von den Tugenden und Lastern des Menschen. Wie auch andere mehrere Tractat fertigget hat.

ISTORIA DOMNIEI LUI COSTANDIN BRANCOVEANU VOEVOD PE PRIMII DECE ANI.

Cărțile istorice menționate până aci și traducerea Bibliei ocupară pe Radu Grecianu în cei de ce anî de domnie ai lui Șerban Voevod Cantacuzinul. Viind însă la tron Costandin Voevod părăsi Croni-carul lucrarea sa cea mare și întreprinse a scrie, pe la anul 1689:

«Incepătura istoriei vieței luminatului și prea creștinului Domnului «Țerei Românesce, Iō Costandin B. Basarab Voevod de când Dum-neșe cu Domnia l'a încoronat».

Acest uvragiū al «Mareluī Logofēt Radu Grecianu» este singurul care a fost în Țilele nōstre mai obștesce cunoscut și mai răspândit în publicul nostru de vre-o câți-va anî, sub numele autorului sēu (1); dar chiar pe acesta Româniū nu sciaū că nu-l posedă în întreg și că-l lipsește, nu numai predoslovia (prefața) autorului și chiar jumătate aprōpe din el; căci în loc de 80 capitole ce alcătuesc scrierea acēsta întrégă, noi nu am avut până acum publicate de cât capitole 48 de la început și fără prefață.

Nouē-spre-de ce anî deplin din Domnia Brâncoveanului sunt co-prinși de biograful sēu, în aceste 80 de capitole și în acești anî, Radul, stând necurmat în slujba de Vel Logofēt (2), a scris cartea

(1) Veđi Dacia Magazinul Istoric 1846, vol. 3, pag. 129- 1847 Bucurescī, vol. 2 pag. 1—116.

2) O rectificare suntem astăđi în măsură de a face asupra acesteī afirmări a nōstre de la anul 1861 când a fost scris de noi acest articol. Radul a putut păstra după obiceiul țerei rangul sēu dar nu și sarcina de Vel Logofēt în Di-vaŋ sub Domnia lui Costandin Voevod Brâncoveanu ci și-a consacrat viața sa întrégă pentru scrierile religiōse și istorice pomenite mai sus. Am putut do-vedi acēsta prin numeroșele cercetări ce am făcut de atunci prin tōte Divanele Domnesce, unde el nu mai figura ca fratele sēu și alți în sarcina de Vel Lo-gofēt în activitate. El a rămas numai biograful adecă biv Vel Logofētul până la sfârșitul Domniei lui Brâncoveanu Voevod.

Așa că încă odată repetăm că în alte afaceri de cât literare, el nu s'a a-mestecat în viața lui și credem că dacā ar fi fost cunoscută acēsta nu ar fi fost de nimeni bănuīt că a lucrat alt-fel de cât pentru interesul istoriei pa-triei sale și chiar ilustrul Domn B. P. Hasdeū vechiul meū coleg și prietin, în «Istoria Critică Vol. I, 1875, pag. 118—138, n'ar fi avut pentru ce să'l bă-nuiască.

acésta, mai mult sub influența Domnitorului de cât în libertatea de gândire care este neapărat trebuincioasă unui istoriograf. Astă dată el nu scria numai întâmplările din timpul său, dar înregistra și cu și faptele Prințului al căruia el era ministru, și verii care ar fi fost opiniunile scriitorului asupra faptelor și împrejurărilor, ministrul trebuia să subordoneze judecata sa, óre-cum, la opiniunile personale ale șefului său.

Nu trebuie dar să ne mirăm dacă adese orî, în scrierea acésta, vedem că Radu își însușește cu totul simțemintele de dragoste saú de vrăjmășie ale Prințului și că uită câte odată datoria sa d'a fi scriitor imparțial. Ast-fel când Costandin Brâncoveanu, după războiul de la Zernesci (în Ardél) dintre Turci cu Nemți, află că neîmpăcatul său vrăjmaș Costandin Aga Bălăcianu, căzuse ca un eroú pe câmpul bătăii, în loc d'al plânge, d'al ierta cel puțin, Brâncoveanu, în sêlbatica sa mânie, lăsând trupul vărului său fără sepultură, puse de 'i înșepară capul și, în «prepelécul» acela aducéndu-l de acolo până la Bucuresci, îl ținu un an înfipt în mijlocul ruinelor caselor și curților lui (1), dărimate cu porunca Domnului (2).

Ei bine! faptul acesta crud al Brâncoveanului, Radu Logofétul se feresce de a-l atinge și trece repede peste el. Noi am fi dorit să găsim în scrierea lui, o muștrare făcută aci Prințului pentru a sa urmare.

Asemenea ne împăcat vrăjmaș mai avu Costandin Brâncoveanu și pe Costandin Cantemir din a căruí familie multe scrieri s'aú publicat (3) spre a tăgădui Brâncoveanului coborârea sa din înalt neam Basaraba, al căruí nume il alăturase el pe lângă al său.

Iată și aci cum Radu Grecianu îmbrăcându-se cu rěsbunarea Domnului său, sfișie și dînsul persóna lui Cantemir și înjosoréză

(1) Pe acest loc de oribilă memorie, peste un an, zidi Brâncoveanu Vodă o frumósă biserică cu hramul sf. Costandin și o cetate de case înconjurătoare pe 4 laturî după moda de atunci, care purta numele de *hanul sf. Costandin*, metoh al Episcopiei Buzăului, de lângă biserica sf. Dumitru a Bălăcenilor, care și astăzi există; iar hanul acela dură până în zilele noastre după 1848. Dar în fine și acesta fu dărîmat și ras de pe pămînt până ce se înălță asupra lui mărețul Palat actual al Poștelor.

(2) Veđi Letop. Mold. I. Neculcea, t. 2, p. 262. Șincai, t. 3 pag. 152 etc.

(3) Veđi Ist. vieței Brâncov. de Radu Grecianu cap. 27.

originea de necontestabilă nobleță a neamului lui: «Cantemir (1) «era nerecunoscător lui Șerban Vodă Cantacuzino și lui Costandin «Vodă Brâncoveanu, care numai cu mijlocele lor către Suliman «Pașa, Seraskerul de la Baba, a luat el domnia Moldovei, care u-
«nuia ca dînsul nu se cădea, căci acest Cantemir întâiu a fost er-
«ghelegiū, apoi lefegiū, apoi și céuș la stégul spătăresc, aicea în
«țară a fost; după aceia ducându-se în Moldova (căci Moldovean
«era), multă vreme acolo fiind (póte fi pentru păcatele creștinilor
«acelui pămînt), l'a adus sórta și la domnie».

Pe lângă aceste defecte ce nu putem atribui de cât pozițiunei scriitorului, nu putem a nu recunósce că scrierea acésta proprie a lui, care este și cea mai importantă din câte ne-a lăsat, are și va-
lórea sa netăgăduită.

Stilul cel naiv și simplu al narațiunei sale nu mai este negreșit stilul cu care scriem noi ađi limba nóstră. Cuvîntul strâns și cur-
gător, colorat și energic de care se servă el spre a ne face icóna
timpilor seî, ne arată de ajuns meritele lui ca scriitor.

Radul Logofétul este cel ce a stabilit românilor o limbă biseri-
césă prin traducerile lui de cărți religiose și tot el ne mai învață
a zugrăvi întâmplările vremilor și ideile nóstre cu cuvîntul. Iată cum
scie el să descrie cu vorbe puține, starea țerei din anul 1690, repre-
sintându-ne tot de o dată printr'o imagine, amorul ce aveau ei că-
tre Dumneđeū, îngrijirea către Domnitor, iubirea și tânguirea româ-
nilor pentru patrie, cum și dorința lor pentru pace: «Iar Domnul
«(Brâncoveanu) mergênd la Buzêū la Ghenarie 6 đile, a făcut Bo-
«botéza acolo, și cu tótă rânduiala ei, făcênd slujba în Episcopie cu
«boierimea și cu alți, toți slăveau și măreaū pre Dumneđeū de tóte
«câte erau, și cu tótă inima toți se rugau ca să se milostivésă sfîntul
«Dumneđeū pre ticălósă țară, și pre Domnul să-l ție și să-l păzescă
«și fără de mare pustiire a ei să oteșescă focul de oști ce ardea și
«era într'însa, și la o liniște să o aducă (2)».

Pe lângă lucrarea acésta, din timp în timp Radu mai fu însărcinat
de către Domn și cu traducerile de cărți bisericești, precum la 1691,

(1) Veđi Ist. Imp. Otoman de Prințul D. Cantemir, (Geschichte des Osma-
nischen Reiches, v. pr. D. Cantemir, Schmid, Hamburg 1744) p. 606. Nota. etc.

(2) Veđi: Ist. vietei Brânc. cap. 12, Dacia, de Radu Grecianu.

cu Invățăturile creștinescî sau Mărgăritarele sfintului Ión Zlatous ; la anul 1692, cu Pravoslavnică Mărturisire a Mitropolitului de Kiev Petru Moghila și cu altele, cum am arătat mai sus. Iar la anul 1699 sfârșind el descrierea a celor dintâi de cece ani ai Domniei lui Brâncoveanu Voevod, o înaintă prințului în capitole 45, dinpreună cu o lungă dedicație (predoslovie) către Domn din care extragem următorul fragment :

«Prea înălțate și prea luminate Dómne !

«Intre alte multe ἀρετὰς (virtuți) te-a înzestrat Impăratul ceresc pe Măria Ta și cu această ἀρετή care este blândețea.

«Dumnezeu te-a ales și te-a încoronat cu domnia țerei aceștia ; și în vremea acésta a'î răspândit multe bunătăți asupra supușilor Măriei Tale, și în tot felul i-ai ajutorat, precum și pe mine m'ai încălđit cu mila Măriei Tale. De aceea n'am știut cum în alt-fel să-ți dovedesc a mea plecată mulțumire de cât cu acésta cronografie în care să arăt viața și politia Înălțimei tale, precum în ținutele mele s'au petrecut ; și să scriu vechimea și înălțimea neamului Măriei Tale care despre tată se coboră din vestiți Băsărabesci(1), iar despre partea mamei Măriei Tale din neam împărătesc se trage din fericitul și mult laudatul Ión Cantacuzenul, ale căruia răposat fapte și politii de alți Istoricî vechi scrise sunt, nu numai la cărțile altor neamuri străine, ci chiar la cărțile cele de multă credință ale învățaților Împerați Grecesci».

«Eu nu din altă pricină m'am însărcinat să scriu faptele acele vrednice de multă laudă ce săvêrșesc Înălțimea Ta în acésta țară și turburările întâmplăte în pămîntul acesta în ținutele Măriei Tale, ci numai căci am cunoscut că chiar Dumnezeiasca pronie te-a orânduit să fii în aceste vremi grele, îngrijitor și părinte păzitor de binele pămîntului acestuia, căci cu tot felul de bunătăți și vrednicii împodobit ești. Și minte înaltă și pătrunđetóre ai, și blândețe ai, și răbdare ai, și dréptă judecată ai. Mă crede, înălțate Dómne, că politia Măriei Tale cu înțelepciunea lui Democrite de-

(1) Autorul aci de sigur nu voesce alt a ținute de cât că părinți și moși de ai Voevodului se coborau prin mamă din vestiți Băsărabesci, căci știut este că strămoșii despre tată Brâncoveni fiind, erau de neam din Serbia și numai prin alianță încuscriți cu Basarabiî noștri erau.

«o potrivă este, carele în răspunsurile sale, dicea că Domni și stă-
 «pânitori țerilor trebuie să fie în totă vremea îngrijați de a-și arăta
 «de o potrivă mânia lor către vrăjunaș și dragostea cea mai deplină
 «către supuși lor. Aceste ἀρετὰς pe amândouă le ai Măria-Ta.

«Pentru a-ți face numele mare și laudat întocmai ca și Costandin
 «cel Mare și Iustinian cel Mare, multe case Dumneșcesci ai ridicat
 «din temelie, și le-ai dăruit cu multe bogății și pe altele le-ai pre-
 «noit. Decî pociu dice că nici o mănăstire din țera acésta a noastră,
 «fără a o ajuta și a o dăruia Măria Ta nu ai lăsat. Și încă și prin
 «alte locuri streine și depărtate ai clădit biserici printre păgâni
 «pentru adăpostirea creștinătății. Și pentru rânduiala slujbelor bise-
 «ricesci ai avut îngrijire Măria Ta printre multele griji ale ocârmuirii
 «ce nu 'ți-au lipsit.

«Și pentru biserica noastră creștinească multe cărți din grecesce
 «în românesce din porunca și cu cheltuiala Mării Tale să se în-
 «tócă ai îngrijit și să se bată în tipar ai pus și pe lângă acelea
 «chiar și cărți grecesci ai pus să se tipărescă, care până acum în
 «tipar nu fusese.

«Și multe scoli cu a Mării Tale cheltuială pentru limba gre-
 «cească și slovenească ai făcut și tot cu asemenea fapte bune te
 «ostenesci pentru binele și folosul de obște. Decî pentru acestea
 «tote, Dumneșeu să te ție și să te întărescă din a sa mare și
 «multă milă ca să mai poți merge tot ast-fel înainte pe acest
 «înalt Scaun ce stăpânesci. Iar eu, pe cât am putut pregăti din
 «Istoria Vieței Măriei Tale, viu a 'ți-o închina cu cea mai adincă
 «supunere. In cartea acésta după ce am scris până la al X-lea an
 «din zilele domniei Măriei Tale, mai rog pe A-tot-puternicul și
 «mult milostivul Dumneșeu ca din a lui nemăsurată bunătate să se
 «îndure d'a te ținea pe Măria Ta pe prea înălțatul acesta Scaun Dom-
 «nesc, încă mai multe decî de an, pentru ca bunătățile Mării Tale
 «să se potă răspândi și înmulți și de aci înainte. Și să îți dăru-
 «iască Dumneșeu pentru acésta lungime de viață ca să săvîrșesci
 «și mai multe asemenea fapte slăvite. Iar pe mine, prea plecata sluga
 «a Mării Tale, să mă vrednicescă Dumneșeu, de a vieții îndestul
 «subt umbrirea înălțimei tale, și să mă destoinicească d'a urma îna-
 «inte cu povestirea faptelor celor vrednice de totă lauda și a mult

«luminatei politie a Măriei Tale care, că nu-ți vor lipsi până la să-
«virșitul vieții și adâncilor bătrânețe, îndoială nu este.

«Deci necurmat rog și voiău măi ruga pe pré bunul și mult mi-
«lostiv Dumneđeū ca să îți dăruiască paza sa cea sfântă și pacinică
«domnie și tóte dorințele cele bune să ți-le împlinască în acest
«scaun strămoșesc în care ești pus și să te bucure de tóte dim-
«preună cu Măria sa Dómna și cu fii și fiicele Mării Tale. Și să
«dée Dumneđeū ca, precum te-ai bucurat în viața acésta, să fii îm-
«părtășit de mult bine și în viața cea-l'altă din împărăția cerului
«unde este pregătită răsplătirea celor aleși de Domnul pentru vecii
«vecilor Amin.

«prea plecată slugă a Măriei Tale

Radul Logofétul Grecianu

Cu acest fragment, tras din retraducerea ce facem după *Filstich*, am avut scopul d'a proba, prin chiar cuvintele autorului, că numai de cece ani din 'domnia Brâcoveanului s'aū fost istorisit sau descris de el atunci când veni să dedice Prințului partea întâie a aceș- cronografii în capitele 45; și voim a măi desluși că acele 48 capite ce se aflaū până atunci publicate la noi în Magazinul istoric pentru Dacia, sub numele lui Radu, nu conțineau măi mult de cât acésta întâie serie de de cece ani, și încă trei capite cu descrierea anului celui d'întâiū din a doua serie, adică a anului al un-spre-de cecelea al acelei domni.

(Va urma)

Până ađi nimic n'a urmat. Tot ce se vede publicat, de la început și până aci, nu este nou ci a măi fost publicat acum 42 de ani și se re-editază astăđi întocmai fără nici o alterare cu scopul de a se continua și termina precum era să fie dacă Revista măi dura, căci abia a apărut în Revista Română la Vol. I și II din ani 1861 și 1862 (la pag. 575—588 și 245—258) partea privitoare la scrierile Bisericești, iar nu a apărut atunci și partea relativă la scrierile Istorie ale acestui Autor.

Ca urmare dar, ar fi trebuit atunci să se măi publice cel puțin ore-care deslușiri asupra întâmplărilor coprinse în cele l'alte 32 de capite, care ar fi complectat numărul de 80, pe care le găsisese

Filstich și le tradusese el în limba săsescă-nemțescă în manuscrisul său inedit, copiat de mine în Brașov. Acele capitole, retraduse apoi în românesce de mine, erau de atunci gata să apară și așa ar fi sporit numărul celor 48 tipărite în «Magazinul Istoric pentru Dacia» și s'ar fi complectat narațiunea până la al 19-lea an al Domniei Brâncoveanului, căci așa resulta și din Predosloviea saŭ Precuvîntarea ce găsim la Filstich.

Orî-ce cititor vede că nu putea fi sfirșitul cărții acesteia la Cap. 48, la mórtea unui preot Nicolae (de la Sinope) și că nu putea să se dea o așa mare importanță unui asemenea eveniment în cât să se stirșască cu dînsul scrierea lui Radu și de alt nimic să nu se mai pomenescă.

D-l Iorga a înțeles fórte bine și a explicat cu multă competență la pag. 156 din Vol. I, Istoria literaturii române, 1901, pentru ce și cum saŭ desființat de la 48 până la 80 capetele scrieri lui Grecianu atunci când s'a pornit din București la Țarigrad pentru a găsi la Costandin Vodă Brâncoveanu și s'a găsit originalul în casa lui.

Acela care a avut mai cu osebite scopul și interesul de a face acésta a fost Nicolae Voevod Mavrocordat, atunci când se ocupa și dînsul la rîndul său ca să-și alcătuiască și să-și facă o istorie a propriei sale Domnii concepută după al său plac, la orî câte din exemplarele saŭ còpiile scrieri lui Radu Logofétul, câte adică existau pe acea vreme saŭ mai bine dis la orî câte au trecut prin mâinile și prin critica lui.

Acesta a fost motivul că până la Cap. 48 mai tóte exemplarele rămase de la el sunt uniforme și ne-alterate de la început, unele până la Cap. 40, altele până la 45 saŭ cel mult până la 48, deși mai nici unul din ele nu pòrtă numele autorului adevărat al lor.

Dar capitolele cele următoare până la 80, abia saŭ găsit ascunse în Ardeal și arătate numai lui Filstich și abia câte unul saŭ două se pare a fi scăpat pitite aici în țară. Acela ce am eŭ în posesiunea mea, despre care vorbesce nota 2 de la pag. 6 de mai sus, a stat, ca și cele l'alte fragmente istorice ce se aflaŭ cu el împreună, mult timp afundat în pămînt și din cauza acésta capitolele de la urmă cele netranscrise definitiv și încă necoordonate și neprezentate

Voevodului, să găsit scrise pe o hârtie mai slabă și mai nerezistentă la reveneala pământului.

Scrierile bisericesci erau permise de a se da la lumină prin tipar iar cele istorice nu erau permise nici la întunec să existe. Așa să explică pentru ce nu se risca nimeni pe atunci să dea la lumină scrierile istorice, căci îndrăznéla de a scrie adevărul său chiar numai de a'l grăi, era un ce neplăcut și neiertat, era o vinovăție urmărită și chiar pedepsită cu mórtea (1).

(1) In *Del Chiaro* Venetia, 1718, pag. 216 găsim:

«Un Nobile di Famiglia Balacciani ridotto alle ultime angustie per non aver in pronto il pagamento di quel dinaro a cui era stato tassato, proruppe in queste parole: *Prego Dio che venghino una volta i Tedeschi, acciò il miserabil nostro Paese resti libero da un giogo sì grave*: Ciò fu riferito al Principe Maurocordato, il quale comandò immediatamente che gli fusse tagliata la testa, il che fu eseguito senza veruna misericordia, non avendo quel povero Signore potuto aver altra grazia se non quella di pochi momenti per confessarsi, e di esser poscia sepolto come gli altri Nobili, allorchè muojono di morte naturale. Io era attualmente nella Camera del Principe allorchè diede la sentenza».

«Un boier din neamul Bălăcenesc redus la ultima strîmtorare, căci nu avea la moment să plătescă suma cu care fusese tacsat ca pedepsă, pronunță aceste cuvinte: *De ar da Dumnegeu să vie odată Nemții aci într'acéstă nenorocită țară a noastră să ne scape de un jug așa de greu* (ca cel turcesc): Aceste dîse fură raportate Prințului Mavrocordat care imediat porunci ca să i se șteie capul (lui Bălăcianu), ceea ce să și execută fără vr'o milă ne-având acel biet boier puterea de a căpăta la mórte altă îndurare de cât câte-va momente de ași face spovedania și de ași căpăta favórea de a fi înmormântat ca și alți boieri care mureau de mórte naturală. Eū mă aflam atunci chiar in odaia lui Vodă când mă și aflaiu martor la darea acestei sentințe».

Acesta se numea Barbu Cluceru și era fiul lui Pătrașco Cluceru Bălăcianu. Avea și el soție și un singur copil.

I. Chr. von Engel, *Geschichte der Walachei*, Halle, 1804 pag. 84 ne spune: Familia Bălăcianilor ca și mai tóte familiile boierești pământene, își scrieau istoria patriei lor, dar o ascundeau peste hotare căci aci nu era chip de a o ține măcar.

Ea este cunoscută sub numele de *Cronica Bălăcenescă*; una din fetele Grafului Ioan, aflându-se la Viena, a încredințat-o lui Samuel Klein, de la care o avu Șincai și în urmă Engel. Așa că nu trebuie să ne mire cătuși de puțin pentru ce tiparul nu era încă menit pe acele vremuri în țara romănescă, de cât numai pentru scrieri religiose.

Ast-fel trăiau părinții noștri; așa era încuragiată libertatea preseii ne exprimată nici prin graii!

De sigur și fără îndoială se poate bănuși că nu fără vre-un scop sau fără vre un anume interes va fi tăiat cine-va acest manuscris la partea aceea a lui pentru ca să facă nevăduță sau pierdută partea următoare și să o înlocuiască de aci în colo cu scrierea Mare-lui Vornic Radu Popescu, istoriograful Mavrocordaților, scriitor foarte iscusit dar cu opiniuni despre Turci cu totul opuse opiniunilor lui Radu Logofătul Grecianu.

Acestea aveam eu de dis și de adăogat la articolul meu din anul 1862 pentru a-l întregi, iar mai mult de cât atâtea, eu pe atunci despre Radu Logofătul și despre scrierile sale nu cunosceam.

Nu am putut însă publica nici atâta cât doream, căci Revista noastră din lipsă de fonduri a încetat de a mai apare și de atunci n'a mai reînviat.

Acésta este cauza pentru care eu tot d'auna am dorit să pot până a nu publica chiar originala scriere a lui Radu, să nu las nepublicat sfârșitul articolului de față, care urmăze.

Vremurile însă au adus la noi în opiniunea publică o mare schimbare. La 1863 s'a început cu secularizarea averilor mănăstirilor închinată și cu strângerea documentelor lor la palatul mănăstirei Mihaï Vodă din Bucuresci; tot atunci avu loc și orînduirea unei Comisiuni documentală pentru a regula sôrta acestor comori naționale; de aci a născut ideia de a se înființa o Arhivă Generală a Moldo-României care avea de scop publicarea tuturor documentelor Arhivei.

În acéastă Comisiune fiind și eu numit de Guvernul de atunci, ca Membru, am sperat că printr'acele acte și condici vechi ce s'ar publica, voi putea și eu să găsesc niscaï urme și lumină despre Autor, cel puțin pe atât pe cât Filstich aflase de peste hotarele noastre. De atunci m'am pus cu silința a cerceta și am adunat cu greu puținul ce am găsit, dar din întâmplare pe la anul 1865, chiar la moșia mea Grecii, la mórtea unui credincios servitor bătrîn al rēposatului tată mieu, am găsit în casa lui că se ținuse în păstrare la el următoarele manuscrise vechi:

a) Leatopisețul sau Istoria Țării Românesci, fără început căci putrezise, acesta conține pagine 35 citețe și curate; și este copiat împreună cu un paralel după pisanii, după leatopiseț și după hrisóve,

în bună stare, sfîrşindu-se acest din urmă cu Domniea lui Leon Vodă, avînd pagine 29 scrise citeţe, dar cu multe greşeli (1).

b) Un exemplar de Istoria Ţării Romînesci de la descălicătore pînă la mórtea lui Şerban Vodă Cantacuzino cusut împreună cu Domniea lui Costandin Brâncoveanu nu numai în Capitele 48 ci în 109 capitele, care formeză prima serie de 10 ani şi a doua serie de 9 ani şi încă 29 alte capitele neînchinat Domnului povestind fapte despre alţi 6 ani ce a mai domnit, sfîrşindu-se puţin mai nainte de fatala ridicare a lui Costandin Voevod din Bucuresci spre a'l ucide la Ţarigrad.

Acestea amîndouă din urmă erau cusute într'un volum, se aflău însă scrise pe o hîrtie care putrezise în pămînt şi cea de la sfîrşit era necitită pe la câte-va locuri.

(1) Acest exemplar al paralelei mîzgălit şi greşit este la fel cu acela de la Biblioteca veche din mănăstirea Sf. Sava, şisă atunci Biblioteca Naţională, care imi servise pentru a afla cele ce am scris mai sus în 1861 şi 1862. Manuscrisul acela de la sf. Sava nu se afla izolat ci era cusut împreună cu diverse altele şi anume:

Minunile Precistii care începe la fila 5 şi ţine pînă la pag. 96, unde urmeză *Tilcul sfintei liturghii*; apoi vine: *Aicea scriem de otacnic, istorii din otacnic, istorii de la Metafrast, din istoriile sf. Macarie, istorii din Biblie* pînă la pag. 181.

La pag. 182 începe cu: *Spunere de neamul slovenesc; câte mile ţin ostróvele cele mari*, iar la pag. 190, la drépta, găsim că vorbeşte de *Leatopiseful ţării rumâneşti* şi începe de la descălicătore. El merge pînă la pag. 294 jos, în stînga, şi termină cu următoarele cuvinte:

«Şi aú domnit ani 9 şi luni 10 (adică Şerban Vodă Cantacuzino). Io Costandin Brâncoveanul Basaraba Voevod începu a căuta de rîndul ţării şi de aşezămîntul Domniei şi trimise la Impărăţie pe Pîrvul Cantacuzino Vel Logofet şi pre alţi boieri de i-aú adus caftan şi steag de domnie».

Apoi la pag. 294, în drépta, nu mai urmeză cu descrierea vieţii lui Costandin Vodă Brâncoveanu, cum de fapt ar fi trebuit să fie, ci începe cu acel paralel (de care vorbesc mai sus la pag. 3 şi urm.) şi de care m'am servit eú în 1861 când studiam articolul.

Şi aci am găsit iarăşi că se pretinde şi să dice că: Radul Logofetul Grecianu a scris Istoria ţării romînesci de la descălicătore şi pînă la 1688, iar de la mórtea lui Şerban Vodă Cantacuzino se vede că de sigur el a urmat scrierea sa proprie însă cu totul subt o altă formă, adică împărţită pe ani şi pe capitele.

c) Un mic cronograf anonim în broșură separată în foi scrise 27 cu începutul și sfârșitul putrezit (1).

Acestea toate, aducându-mi aminte de cele ținse și tipărite de mine după Filstich (vezi mai sus pag. 19), pe când pe acestea nu le aveam, despre materialul cu care s'a înconjurat autorul pentru scrierea istoriei, m'am îndemnat și mai mult a persevera în căutările mele.

Dar mai târziu, vădând eu că nouile regule introduse la Arhiva din mănăstirea Mihaï Vodă, nu mai permiteau studiul ce-mi era trebuincios să fac, am fost silit să-mi îndreptez privirile în alte părți.

Așa, din cercetările ce am făcut în Biblioteca Academiei, am mai căpătat și aite luminii relative la Manuscrisul despre viața lui Costandin Vodă Brâncoveanu scrisă de Radu Logofătul, căci am găsit un exemplar dăruit Academiei de răposatul Mihail Kogălniceanu, dar și acesta asemenea necomplet, căci cuprinde numai 40 de capitole deși este identic și cu cel aflat de mine în casa părintescă și cu acela al lui Filstich, în ceia-ce privesce aceste capitole de la început.

Mai în urmă, nici acesta nu 'mi-a fost de ajuns, ci am fost silit să-mi îndreptez cercetările peste hotare.

Intr'o călătorie pe care am făcut'o într'adins la Buda-Pesta, am dat acolo peste un studiu făcut la 1802 de Lucas Ioseph Marienburg Rector la gimnaziul evangelic săsesc din Brașov, asupra cronicei Radului Logofăt Grecianu, după traducerea lui Filstich, studiu critic interesant pentru țara românească din toate punctele de vedere; el să găsească în Biblioteca Seceniană din Buda-Pesta și am luat o copie după această întregă lucrare a lui Marienburg scrisă în limba nemțescă.

Am făcut acestea din neastâmpărata mea dorință ca d'oră voiă afla ceva mai mult, căci despre persoana autorului în ultimi ani ai vieții lui eu încă până ađi nici o sciință nu am putut găsi. Dar nici scrierea acesta nu conține mai mult de cât ce a știut Filstich, mai puțin adică de cât aceia ce am eu.

(1) Scopul meu este ca să public pe rând pe câte trele aceste manuscrise după ce voiă termina cu «Viața lui Costandin Brâncoveanu Voevod» care este chiar iscălită manupropriă de Radu Logofătul.

Maî în urmă, în Biblioteca Academiei Române am maî găsit un alt exemplar al cronicii lui Grecianu, exemplar a căruî primă foie e ruptă; la mijloc, are vre-o 3 foi pierdute și la isprăvit îi lipsește puțin text. Acest manuscris n'are prefață, e scris cât se poate de curat și de citeț fără nici un nume de autor, dar cu această scurtă și nesuficientă însemnare saü titlu pe scörța de afară:

«Viața lui Costandin Vodă»

Acest manuscris merge departe cu descrierea vieței Domnului român și el este care mi-a servit să-mî pot da séma despre aceea ce-mî lipsea mie la unele pagine ici și coela prin putređire, căci originala cronică a Radului Logofētu ce am eü nu se termină la capitolul 80 cât se găsește pe hârtia cea resistantă, ci numai notele de la sfârșit unde puteam avea o asemenea temere î-mî didea să bănuiesc acest lucru.

Acum dar aflând copia de care vorbesc, aci la Academie, pot fără grije să anunț că viața lui Costandin Vodă cum a fost scrisă în acele ultime capitole, până la 109, adică până la Martie 1714, a fost scăpată de pierdere; așa că trecerea acesta de timp pentru care aş putea să fiü acuzat că: de ce am deținut în mâinile mele atâta amar de vreme originalul manuscris fără să-l daü publicității, cred că nu a adus pagubă ci folos.

Multe imputări, în aparență juste, am îndurat în lungul șir de anî de la 1861 și până astă-đi, pentru a întregi această scriere mutilată după vremî și am răbdat cu nădejdea că voiü sosi la momentul de față.

Chiar D-l Dr. I. G. Sbiera în opul d-sale «Mișcări culturale și literare la Româniî din stânga Dunării în restîmpul de la 1504—1714, pag. 195 și urm. (Cernăuți 1897), dacă ar fi știut strîmtorările și piedicile prin care am trecut până să pot aduna părțile risipite și ascunse și să aduc la iveală aceea ce am gata astă-đi, nu mă îndoiesc că ar fi judecat alt-fel și și-ar fi format o altă părere.

Töte aceste manuscrise, strânse, colaționate și studiate de mine m'aü adus la următöarele convingeri:

Cu capitolul 43 din cele publicate în Magazinul Istoric se isprăvesce prima serie de 10 anî ai lui Costandin Vodă Brâncoveanu, după care vine Predosloviea. Cronicarul a continuat de a maî scrie

și până la anul 1709, când din nou măi dedică o serie de capitole Voevodului său; următor îndatorirei luate prin sus citata predoslovie el nici aici nu se oprește ci dovedim că a continuat până în anul 1714 în postul Paștelui când găsim că scria despre întorcerea Voevodului în Capitală.

Așa dar astă-đi voiesc să încheiú acest articol nu numai cu ceea ce î-mi rămăsese la 1862 ne-publicat, dar și cu aceea-ce se măi atinge de acest subiect și care s'a măi putut afla de mine până acum. Este bine dar, cred eú, să public aci măcar titlurile de la câte-și 109 capitoli ca să se știe chiar de acum aceea ce va conține Istoria Domniei lui Costandin Voevod Brâncoveanu, pe care în curînd o voiú da la lumină.

Iată pe rînd titlurile acestor capitole:

Predosloviea.

- Cap. I. Incepătura istoriei vieții luminatului și prea creștinului Domnului Țării Românesce, Io Costandin B. Basarab Voevod, de când Dumneđeú cu domnia l'aú încoronat, pentru vremile și întâmplările ce în pămîntul acesta în ȕilele Mării Sale s'aú întâmplat.
- Cap. II. Pentru Domnia lui Șerban Vodă, unchiul Mării Sale, câți ani aú domnit și de mórtea lui.
- Cap. III. Cum, după mórtea lui Șerban Vodă, tótă boierimea s'aú strîns la Mitropolie, de aú făcut sfat pentru alegerea de Domnie.
- Cap. IV. În ce chip ridicarea și înălțarea Domniei aú fost lui Costandin Vodă.
- Cap. V. Cum, după ce s'aú așeđat Domn, aú trimes boierii în tóte părțile, pre unii la Pórtă, pre alții la Pașa Seraschierul, ce era cu oștile la Baba, pre alții la Hanul, de s'aú făcut tóte isprăvile Domniei.
- Cap. VI. Cum, aú venit Domnului poruncă de la Impărăție, în anul dintăiú al Domniei de s'aú dus la Cerneți cu câtă-va óste într'ajutorul oștilor turcesce, ce era

- acolo și de alte porunci ce era a face, și cum venirea nemților s'aũ întâmplat în țară a intra.
- Cap. VII. Cum, aũ trimis nemții sol la Costandin Vodă, făcând scire că vor să intre în țară, și apoi Măria Sa încă asemenea boiarı solı aũ început a trimite la nemți, cu răspunsurile soliilor lor.
- Cap. VIII. Cum, s'aũ sfătuit Domnul cu boiarı, pentru cele multe și peste puțină cereri și poște ale Nemților, care cerea să odihnescă, să nu calce țara să o strice.
- Cap. IX. Cum, s'aũ dus Prințipul de Baden la Beciũ, și aũ lăsat în locul lui pre Haizler Ghenerariul cu oștile în țară și cum aũ trimis Domnul boiarı la Pórtă, de aũ făcut scire că Nemții aũ cuprins țara.
- Cap. X. Cum, s'aũ ridicat Domnul de la Cotroceni cu tótă boierimea și cu tótă glóta, de s'a tras în jos ca să nu se împreune cu Nemții.
- Cap. XI. Cum, aũ mers Haizler Ghenărarul însuși de s'aũ împreunat cu Domnul la Drăgănesci.
- Cap. XII. Cum, aũ venit Domnului veste de Calgan Sultanul că vine în țară cu Tătari, și i-aũ trimis boiarı înainte, apoi și Măria Sa aũ mers de s'aũ împreunat cu el.
- Cap. XIII. Cum, după ce aũ făcut Domnul Boboteaza la Episcopia de la Buzěũ, s'aũ sculat de aũ venit în Bucuresci la scaun, pentru că eșind Nemții din țară, Tătari încă aũ eșit.
- Cap. XIV. Cum, aũ venit Domnului poruncă de la Impărăția turcului, ca să se gătească și să mérgă cu Tucheli și cu oștile turcesci și tătăresci în Ardeal.
- Cap. XV. Cum, aũ purces Domnul de la Potlogi, și aũ ajuns oștile turcesci, tătăresci și Cruții la podul Hrizii.
- Cap. XVI. Cum, aũ intrat oștile în Ardeal cu tóte capetele cele mari, adică Seraschierul, Sultanul, Craiul Tucheli și Domnul prin loc rău și strimt și cu mare nevoie și cum s'aũ lovit cu Nemții.

- Cap. XVII. Cum, a  prins pe Haizler viu în r sboi   i pre al ii din c peteni , fără ce  mul i ce a  pierit.
- Cap. XVIII. Cum, a  adus  i capul lui Costandin B l cianul la Costandin Vodă.
- Cap. XIX. Cum, a  început Unguri  a se  china la Tukeli Craiul v de nd isbânda Turcilor.
- Cap. XX. Pentru corona ia lui Tukeli, cum s'a  coronat a fi Crai  Ardealului, iproc .
- Cap. XXI. Cum, a  venit Capigi-ba a împărătesc de a  adus caftane Seraschierului, Sultanului, Craiului  i Domnului, de i-a  îmbrăcat pentru isbânda ce a  făcut.
- Cap. XXII. Cum, la conacul de la Fereghihazu s'a  str ns toți Pa ii,  i Sultanul  i Craiul,  i Domnul la Pa a Seraschierul de s'a  sfătuit a se trage în jos, pentru oștile nemțescă ce venia din sus asupra lor,  i pre Costandin Vodă l'a  r nduit să m rg   i să fie de pază la gura Teleaj nului.
- Cap. XXIII. Pentru e irea o tilor din Ardeal viind iar  i în  ar ,  i pentru Tukeli cu ce vr jm  ie pe urmă asupra cre tinilor s'a  arătat.
- Cap. XXIV. Cum, s'a  ridicat Domnul de la Ploesc  de a  venit la satul Mării Sale la T t ran , unde  i alalte t te oștile a  venit.
- Cap. XXV. Pentru lăcuste când a  venit în  ar  de făcea multă stricăciune,  i pentru venirea boiarilor sol  de la Beci   i pentru mórtea lui Iordache Spătaru.
- Cap. XXVI. Cum, la al patrulea an al Domniei lui Costandin Vodă, când a  fost vara, a  mers Măria Sa la T rgovi te.
- Cap. XXVII. Pentru Staicu Paharnicu ce era viclean  arii de multă vreme, cum s'a  rădicat de la Moldova,  i a  mers la P rt  ca să facă lui Costandin Vodă pir , umbl nd  i el după Domnie.
- Cap. XXVIII. Pentru judecata  i mórtea lui Staicu Paharnicu în ce chip a  fost.

- Cap. XXIX. Cum, aũ venit poruncã de la Împãrãþie lui Costandin Vodã sã gãteascã zaherele ŝi conace, cã Vizirul însuŝi cu Hanul împreunã va sã vie în þarã sã trecã în Ardeal.
- Cap. XXX. Cum, aũ venit Domnului poruncã al doilea rând, sã rãnduiascã conacele în sus spre baltã, pãnã la Cerneþi ŝi pentru mergerea Mãrii Sale împreunã cu Vizirul, pãnã la Diiũ.
- Cap. XXXI. Pentru venirea Dómnei Mariei den Moldova.
- Cap. XXXII. Pentru a Tãtarilor iarãŝi venirea prin þarã.
- Cap. XXXIII. Pentru trimiterea boiarilor la Odriiũ.
- Cap. XXXIV. Pentru mergerea Domnului la cetatea Cladovii din poruncã Împãrãtêscã.
- Cap. XXXV. Pentru a Hanului iarãŝi venire prin þarã.
- Cap. XXXVI. Pentru trecerea Impãrãþiei prin þarã ŝi pentru cãlãtoria Domnului de aũ mers înaintea Impãratului Sultan Mustafa.
- Cap. XXXVII. Pentru conacele Impãrãþiei, care pre unde aũ fost anume pãnã la Turnu, unde aũ trecut Impãrãþia decindea la Nicopoa.
- Cap. XXXVIII. Cum, aũ venit într'acest an multe poruncĩ de la Impãrãþie, cereri de bani ŝi de altele, de aũ venit þara la mare greũ, ŝi de trecerea Tãtarilor iar prin þarã, ŝi de mergerea Domniei la Tãrgoviŝte.
- Cap. XXXIX. Cum, aũ mers Impãratul Sultan Mustafa la Beli-grad, ŝi rêsboiul ce aũ fãcut Turcii cu Nemþii.
- Cap. XL. Pentru zidiri ce aũ fãcut Mãria Sa, ŝi alte lucruri care le-aũ ŝi sãvirŝit într'acest an.
- Cap. XLI. Pentru nevoile ce s'aũ întâmplat þerii într'acest an de la Turci, ŝi pentru cãlãtoria Domniei ce aũ cãlãtorit la Cerneþi, ŝi de rêsboiul ce aũ avut ŝi est-timp Turcii cu Nemþii.
- Cap. XLII. De mergerea Domniei den Tãrgoviŝte la Bucu-resci, viind Agã de la Impãrãþie cu caftan.
- Cap. XLIII. Pentru alte zidiri ŝi sfinte biserici ce aũ mai fãcut Mãria Sa ŝi printr'alte þãri, ŝi altele ce s'aũ

- mai întâmplat într'acest an, și de mergerea Mării Sale iarăși la Țirgoviște (1).
- Cap. XLIV. Pentru pristăvirea Dumneaei Jupâneasii Stâncăi Brâncoveanca Cantacuzino maica Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. XLV. Cum, aū venit Domnului poruncă de la Impărăție, ca să dea 1000 de cară și 700 salahori ca să mērgă se fie pentru deșertarea Cameniții.
- Cap. XLVI. Pentru facerea mănăstirii Brâncovenilor.
- Cap. XLVII. Cum, de la Impărăție poruncă Domnului aū venit să trimeață iarăși 200 de cară la Camenița și de mórtea ginerelui Mării Sale Scarlatache Mavrocordat Vel Paharnic.
- Cap. XLVIII. Cum, Mării Sale Domnului poruncă de la Vizirul aū venit ca să plinească 600 cară cu boi și 300 vaci pentru Cruți, care era să ierneze la Kiu-provēț.
- Cap. XLIX. Inceperea cu ajutorul lui Dumneđeū a anului al 12-lea den Domnia Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. L. Inceperea cu ajutorul lui Dumneđeū al anului al 13-lea al Domniei Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. L. *Varianta.* Nunta ce aū făcut Domnul cu fiica Mării Sale cea de a 4-a Doamna Safta și altele ce aū urmat atuncea în grabă după nuntă.
- Cap. L. *Varianta.* De aici încep a scrie cele ce la anul al 13-lea al Domniei Mării Sale lui Costandin Vodă s'aū întâmplat, și cum de prea înțeleptul acesta Domn s'aū chivernisit.
- Cap. LI. Cum, aū făcut sfat pentru haraciul cel mare și de trimiterea boiarilor la Impărăție, care pe vremea aceia la Odriiū era.
- Cap. LII. De purcederea Domnului până la conacul ot

(1) Aceste patruđeci și trei de Capitole, cu predoslovie lor împreună iscălită de autor, aū fost închinatē de el lui Costandin Vodă pentru prima óra, cum la pag 38 am mai đis.

Tunari și după a firmanului venire la Bucuresci s'au învîrtejit.

- Cap. LIII. Pentru boiarii de la Moldova fugiți aici în țara românească.
- Cap. LIV. De trecerea prin țară a Englezului solului Anglii, venit de la Pórtă și numele lui Milord Paget era.
- Cap. LV. De trimiterea unor boieri la nunta fiici lui Banfi Gheorghe Gubernatul cel mare al Ardealului.
- Cap. LVI. De sfințirea sfîntului mir și de mergerea Mării Sale la scaun în Tîrgoviște.
- Cap. LVII. De aici încep a semna ce s'ar întâmpla în anul al 15-lea al Domniei Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. LVIII. Insemnăm aici cum unui boiar vrăjmaș ai Mării Sale lui Costandin Vodă pe Vizirul la cale a pus de aș chemat la Odrii pre Măria Sa la care merge Domnul multe daruri aș dus la Sultan.
- Cap. LVIII. *Varianta.* Aici încep a scrie mergerea Domnului den poruncă la Odrii și cele ce s'au întâmplat acolo și cum s'a chivernisit și de ce i-a tost ducerea, după cum am înțeles și învîrtejirea iarăș cu ferircire în scaun.
- Cap. LIX. Insemnăm aci despre răscolă ce Ianiciarii aș început a face împotriva Impărăției pe când se afla la Odrii, și de răsboiul dintre ostașii din Țarigrad și din Odrii.
- Cap. LIX. *Varianta.* Aicea însemnez cele ce după venirea Domnului în scaun s'au întâmplat începând de la mazișirea lui Sultan Mustafa și împărățea frăține-său Sultan Ahmet.
- Cap. LX. Aici însemnăm pentru o pomenire numai ca să se scie și de Domnul Moldovenesc care era, ce i s'a întâmplat.
- Cap. LX. *Varianta.* Aici însemnez cele ce s'au întâmplat după mergerea Impărăției la Țarigrad și trimiterea lui Janache Văcărescu Vel Agă la Pórtă.

- Cap. LXI. De aicea încep a scrie ce s'ar înoi la anul al 16-lea al Domniei Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. LXII. De scóterea dregătorilor de la Impărăție și de adaosul haraciului ce s'aũ pus pre țară.
- Cap. LXIII. De aici încep a însemna ce s'ar întâmpla în anul al 17-lea, al Domniei Mării Sale lui Costandin Vodă.
- Cap. LXIII. *Varianta.* Aici încep a scrie cele ce la al 17-lea an al Domniei Mării Sale s'aũ întâmplat și cum de Măria Sa s'aũ chivernisit.
- Cap. LXIV. Aici însemnez că avënd Domnul o țărímă de liniște și viind și vremea cea hotărâtă a nunții a fiicăi Mării Sale care era logodită după feciorul lui Iordache Ruset Vistiiarnicul anume Nicolae Postelnicul, aũ trimis de le-aũ făcut scire ca să vie să săvêrșască nunta și altele ce s'aũ mai întâmplat după nuntă.
- Cap. LXV. Aicea încep a scrie cele ce la al 17-lea an al Domniei Mării Sale s'aũ întâmplat și cum de Măria Sa s'aũ chivernisit.
- Cap. LXVI. De mazilirea Vizirului.
- Cap. LXVII. De aici începem a semna orï-ce s'ar întâmpla a fi în anul al 18-lea al Domniei Mării Sale Costandin Basarab Voevod.
- Cap. LXVIII. De mazilirea lui Mihaï Vodă den Moldova și de mórtea lui Leopold Impăratul nemțesc.
- Cap. LXIX. De trimiterea altor Capichehaiele la Pórtă.
- Cap. LXX. De venirea unui sol de la Moldova la Măria Sa Costandin Vodă și de trimiterea și de la Măria Sa sol la Domnul cel nou al Moldoviï.
- Cap. LXX. *Varianta.* Și acésta sê însemnează ca să sê știe.
- Cap. LXXI. De preumblarea Mării Sale lui Costandin Vodă prin lăuntru țării.
- Cap. LXXI. *Varianta.* Aicea însemnez că avënd Domnul ceva rêsufu și cunoscënd puțină liniște despre Pórtă, făcënd și sfânta mănăstire a Rîmnecului și douê pim-

nițe de piatră la Sărata, s'a îndemnat dimpreună cu tótă boierimea și cu casa Mării Sale și aũ mers tocmaĩ până acolo de le-aũ vęđut.

- Cap. LXXII. De aici însemnez orĩ-ce s'ar întâmpla în anul al 19 lea al Domniei Mării Sale lui Io Costandin Basarab Voevod.
- Cap. LXXII. *Varianta.* De aici încep a scrie cele ce s'aũ întâmplat în anul al 18-lea (1) den Domnia Mării Sale și cum s'aũ chivernisit.
- Cap. LXXIII. De scóterea Vizirului și cum bóla ciumiĩ în Bucurescĩ s'aũ întins.
- Cap. LXXIV. Cum iarășĩ poruncă pentru dare de bani de la Pórtă aũ venit.
- Cap. LXXIV. *Varianta.*
- Cap. LXXIV. »
- Cap. LXXV. De aici cu ajutoru lui Dumneđeũ începem a semna orĩ-ce s'ar întâmpla a fi în anul al 20-lea al Domniei Mării Sale lui Io Costandin Basarab Brâncoveanu Voevod.
- Cap. LXXV. *Varianta.* Aici încep a scrie cele ce la anul al 20-lea al Domniei Mării Sale s'aũ întâmplat și cum de prea înțeleptul și prea creștinul acesta Domn s'aũ chivernisit.
- Cap. LXXVI. Cum, bóla ciumiĩ curățĩndu-se, aũ mers Măria Sa Vodă la Bucurescĩ și terman i-aũ venit dela Pórtă să mérgă Măria Sa la cetatea Tighiniĩ să o drégă.
- Cap. LXXVI. *Varianta.*
- Cap. LXXVII. Aicea să însemnéză pentru târnosania Mănăstiriĩ lui Steti Gheorghe cum aũ fost ca să se scie.
- Cap. LXXVII. *Varianta.* Și acésta se însemnéză pentru o pomenire pentru ca să se scie.
- Cap. LXXVIII. De preumblarea Mării Sale lui Costandin Brâncoveanu Voevod și de mazilirea lui Antiohie Cantemir de la Moldova.

---

(1) Copiatoru cu greșală a đis al 18-lea an aci, căci întâmplarea descrisă s'a petrecut într'al 19-lea an al Domniei.

- Cap. LXXIX. Iarăși de trimiterea pe deplin a haraciului (1).
- Cap. LXXIX. *Varianta* (2).
- Cap. LXXX. De aici încep a însemna orî-ce s'ar întâmpla a fi în anul al 20-lea al prea luminatului Domn Io Costandin B. B. Voevod.
- Cap. LXXXI. Cum, a venit ferman de la Impărăție ca sa trimiță Domnul cară și salahorî la cetatea Benderului și haraciul pe jumătate înainte.
- Cap. LXXXII. Aicea însemnez că avênd Domnul în anul acesta puțină liniște a tăcut și nunta ficeii Mării Sale Bălașa cu Manolache feciorul lui Chiriță Andronache (Lambrino) de la Țarigrad și de răscolă Cerchezilor și mazilirea lui Caplan Gherei Hanul Crîmului.
- Cap. LXXXIII. De aicea începem a scrie orî-ce s'ar întâmpla în anul al două-șecilea și unul al Domniei Mării Sale lui Costandin Basarab Voevod.
- Cap. LXXXIV. Cum, Domnia a avut pace și răsflu într'acest an în țară.
- Cap. LXXXV. Ferman de trimiterea haraciului la Miria împărătească și cum a venit la Măria Sa sol de la Moldova.
- Cap. LXXXVI. Aicea se începe a se scrie orî-ce s'ar întâmpla

(1) Până aci a găsit în Brașov Filstich, la anul 1727, în Manuscrisul românesc pe care l'a tradus în limba germană; adică întâmplările până la sfîrșitul anului al 19-lea din Domnia lui Costandin Voevod Brâncoveanu.

(2) Materia cuprinsă în Capitolele 72—79 trebuie înțelêsă ast-fel: de la cap. 72—74 inclusiv se expune un șir de evenimente în ordin cronologic începênd din toamna anului 1707 și ținând până în toamna anului următor; iar de la cap. 75—79 inclusiv, materia este tot cronologic alcătuită, povestește însă despre alte fapte și alte întâmplări. Dar fiind-că acele fapte tôte sunt petrecute în anul al 19-lea al Domniei, noi le-am contat la acest an fără a ține socotelă că în titlul capitolelor se ȃice că s'aũ petrecut în anul al 20-lea, ceea ce este o greșală evidentă a Copiatorului, căci pe atunci copiatorii pentru istorie mai ales, (care prin tipar nu se publica) cređând a corecta mai bine, multe asemenea preschimbări își permiteau.

În rezumat s'ar părea că evenimentele petrecute și tratate în Cap. 75—79 ar fi o variantă schimbată, față cu acele cuprinse în Cap. 72—74 inclusiv, adică redactate mai în urmă, de vr'un copiator altul de cât redactorul oficial al Domnului.

- la anul al două-șecile și doî al Domniei Mării Sale
luî Io Costandin B. Voevod.
- Cap. LXXXVII. Poruncă pentru salahorî și cară la mai multe
cetățî și de schimbarea Vizirului.
- Cap. LXXXVIII. Iarăși ferman de trimiterea haraciului la Bender
și de schimbarea Vizirului.
- Cap. LXXXIX. De aici încep a scrie ce s'ar întâmpla la anul
care s'au început al două-șecile și trei al Domniei
Mării Sale luî Io Costandin B. B. Voevod.
- Cap. XC. Aici se însemnează purcederea Domnului la ôste,
trimiterea luî Gheorghe Comisul den porunca Porții
la Moscalî și fuga Tomi Cantacuzino Vel Spătar
cătrecă aceiași Moscalî.
- Cap. XCI. Aicea se însemnează cea den poruncă învîrtejire a
Domnului în scaunul Tîrgoviștii și venirea Tomii
cu Ren Ghenerariul la Brăila și răsboiul ce au făcut
Turcii și pacea cu Moscalii.
- Cap. XCII. Aici însemnez învîrtejirea Turcilor de la răsboi
și poruncile cele greale ce în urmă Domnului și
țerii au venit.
- Cap. XCIII. Aici se semnază trimiterea boiarilor înainte Vi-
zirului ca să facă jalbă pentru slăbiciunea și ne-
putința țerii.
- Cap. XCIV. Supărarea ce Brăilenii au făcut Domnului și țerii
pentru prada și stricăciunea ce au făcut Moscalii
la Brăila.
- Cap. XCV. Aici însemnez pentru huzmetul ce au cerut Vi-
zirul pentru învîrtejirea den ôste și în ce chip s'au dat.
- Cap. XCVI. Aici semnez cele ce la anul al 24-lea s'au întâm-
plat și cum s'au chivernisit începînd de la mazilia
luî Mehmet Pașa Baltagi și Vizerlicul Giurgi Iusuf
Pașii și trimiterea luî Vel Logofet la Țarigrad.
- Cap. XCVII. Purcederea Domnului den Tîrgoviște în Bucu-
resci și înnoirea păcii ce au făcut Turcii iarășî cu
Moscalii.
- Cap. XCVIII. Aici se însemnează că cunoscînd Domnul cum

- s'au mai liniștit lucrurile socotit'au să facă nunta
 fiică-i Mării Sale Smaragdeî.
- Cap. XCIX. Poruncile ce au venit Domnului în urma păcei
 cei de a doua.
- Cap. C. Aici pentru o pomenire se însemneză, zidirile
 ce au făcut prea creștina Dómna a acestui luminat
 Domn.
- Cap. CI. Mergerea Domnii den Bucurescî la Tîrgoviște
 și altele ce în urmă s'au întâmplat.
- Cap. CII. Inceperea anului al 25-lea al Domnii luminatului
 Domn Io Costandin B. Voevod.
- Cap. CIII. Poruncile ce, după ce s'au stricat pacea, Dom-
 nului au venit și furtuna cea ticălosă a Craiului
 șvețesc.
- Cap. CIV. Intre acestea tóte, cade-să se scriem și furtuna
 cea ticălosă a Craiului șvețesc, ce de la cei-ce
 nădăjduia ajutor i-au venit, pentru o pomenire.
- Cap. CV. Poruncile ce, în câtă vreme au fost Pórta fără
 Vizir, Domnului au venit.
- Cap. CVI. Pacea ce iarăși au făcut Turciî cu Moscaliî și
 cele ce au urmat în urma păcii, în țară, supărări
 de la Turci.
- Cap. CVII. Mergerea Domnii la Tîrgoviște și cele ce s'au
 întâmplat acolo.
- Cap. CVIII. De aici să începe a se scrie cele ce la anul al
 26-lea den Domnia Mării Sale s'au întâmplat.
- Cap. CIX. Mutarea Domnii den scaunul Tîrgoviștei.

R E S U M A T

Cap. 1, 2, 3, 4 și 5 conține: Dedicare către Domn, prolegomene, introducere, priviri retrospective, anul . . . . . 1688—9.

Cap.	{ 6, 7, 8, 9, 10, 11 și 12	întâmplări din anul al 1-lea 1689 până la 29 Octomvrie 1690.	
»	{ 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 și 23	» » » 2-lea 1690	» » » » 1691.
»	24 și 25	» » » 3-lea 1691	» » » » 1692.
»	26, 27 și 28	» » » 4-lea 1692	» » » » 1693.
»	29 și 30	» » » 5-lea 1693	» » » » 1694.
»	31, 32 și 33	» » » 6-lea 1694	» » » » 1695.
»	34, 35, 36 și 37	» » » 7-lea 1695	» » » » 1696.
»	38, 39 și 40	» » » 8-lea 1696	» » » » 1697.
»	41 și 42	» » » 9-lea 1697	» » » » 1698.
»	42 și 43	» » » {10-lea 11-lea} 1698	» » » » 1699.
»	{ 43, 44, 45, 46, 47 și 48	» » » 11-lea 1699	» » » » 1700.
»	49,	» » » 12-lea 1700	» » » » 1701.
»	50, 51, 52 și 53	» » » 13-lea 1701	» » » » 1702.
»	54, 55 și 56	» » » 14-lea 1702	» » » » 1703.
»	57, 58, 59 și 60	» » » 15-lea 1703	» » » » 1704.
»	61 și 62	» » » 16-lea 1704	» » » » 1705.
»	63, 64, 65 și 66	» » » 17-lea 1705	» » » » 1706.
»	{ 67, 68, 69, 70 și 71	» » » 18-lea 1706	» » » » 1707.
»	{ 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78 și 79	» » » 19-lea 1707	» » » » 1708.
»	80, 81 și 82	» » » 20-lea 1708	» » » » 1709.
»	83, 84 și 85	» » » 21-lea 1709	» » » » 1710.
»	86, 87 și 88	» » » 22-lea 1710	» » » » 1711.
»	{ 89, 90, 91, 92, 93, 94 și 95	» » » 23-lea 1711	» » » » 1712.
»	{ 96, 97, 98, 99, 100 și 101	» » » 24-lea 1712	» » » » 1713.
»	{ 102, 103, 104, 105, 106 și 107	» » » 25-lea 1713	» » » » 1714.
»	108 și 109,	» » » 26-lea 1714 (Martie).	

Predoslovica sau Dedicarea primă am pus-o la început cum era ea cusută în Manuscrisul iscălit de autor, dar cea de a doua de la 1709 nu am găsit-o nicăieri.

LISTA

NUMELOR DE PERSOANE ȘI LOCALITĂȚI

Pag.	Pag.		
Aaron Fl.	3 n. 2	Cantacuzino Costandin Vel Stolnic	13, 15
Antim de la Ivir, Ieromonah și Mitropolit	15	Cantacuzino Ioan	30
Athanasie Moldoveanul Tomaidul	15	Cantacuzino Iordache Vel Stolnic, Spătar	15. n. 1, 41
Baden Prințipul de	40	Cantacuzino Pîrvul Vel Logofăt .	36, n. 1
Bădesci, moșie	4, 6, 24	Cantacuzino Șerban Voevod, .	2, 3, 7— 10, 12, 15 n. 1, 17—19, 20— 22, 25, 26 și n. 1, 27, 29, 36 și n. 39.
Bălăcenescă Cronica	34, n. 1	Cantacuzino Toma Vel Spătar .	48
Bălăcianu Barbu Cluceru sin Pă- trașco Cluceru	34, n. 1	Cantemir Antiohie Vodă.	46
Bălăcianu Costandin Aga .	28 și n. 1, 41	Cantemir Costandin	28, 29
Bălăcianu Ioan Grafu	34, n. 1	Cantemir D.	7 n. 1, 29 n. 1
Bălăcianu fică a Grafului Ioan .	34, n. 1	Carlsburg (Belgrad) tipografie ro- mânescă	17
Banfi Gheorghe Guvernatul Ar- dealului	44	Cerneți, localitate	39, 42
Blaremburg W.	22, n. 1	Cipariu Timotei	15, n. 1
Brăila, oraș	48	Codmeana, mănăstire	4, 6, 23
Brâncoveni, mănăstire	43	Dan Voevod, ȃis cel d'întăiū . .	24
Brâncoveanu Costandin Vel Lo- gofăt, Voevod	2, 6—9, 11—14, 16, 18, 19, 21, 22, 26 și n. 1, 27 și n. 2, 28 și n. 1, 29, 30 și n. 1, 31—33, 36 și n. 1, 37—49.	Del Chiaro	17, 18, 25, 34 n. 1
Brâncoveanu Domnița Ancuța .	45	Dêrstor (Silitria), cetate, jude .	24
Brâncoveanu Domnița Bălașa .	47	Drăgănesci, sat	40
Brâncoveanu Doamna Maria (a lui Costandin Vodă)	49	Engel Ion Chr. von	25, 34 n. 1
Brâncoveanu Domnița Maria a Moldovei.	42	Fereghihazu conacul de la (Ar- deal)	41
Brâncoveanu Domnița Safta . .	43	Filstich Ion Rector	6 și n. 1, 7, 22, 26, 32, 33, 35, 37, 47 n. 1
Brâncoveanu Domnița Smaragda.	49	Gheorghe Comisul	48
Brâncoveanu Stanca născută Can- tacuzino	43	Grecianu Radu Cronicarul, Logo- fătul	1, 3, 6, 7, 9 n. 1, 10—26 și n. 1, 27 și n. 2, 28 și n. 3, 29 și n. 2, 30—33, 35, 36 n. 1, 37, 38, 43 n. 1.
Câmpu-Lung, mănăstire	3—6, 23, 24	Grecianu Șerban Logofătul, al	
Câmpu-Lung, oraș	23		

Pag.	Pag.
2-lea Logofăt, Vel Vistier, Vel Logofăt	Neculcea I. . . . . 28, n. 2
1, 10— 12, 15—18, 26 și n. 1.	Nicolae Voevod Basarab cel d'in- tăiū sin Alexandru Voevod Basaraba feciorul Negrului Voe- vod Basaraba. 24
Grecianu Șerban Vel Logofăt (fiul lui Șerban Vel Logofăt de mai sus) 48	Nissis Germano Archiereu 10
Grecii de sus, moșie în Ilfov . . . . . 6 n. 2	Nucet (Cozia), mănăstire 23, 24
Haizler Ghenerariul 40, 41	Ploești, localitate 41
Hasdeu B. P. . . . . 27 n. 2	Popescu Radu Mare Vornic 35
Hrizii, podul 40	Potlogi, sat 40
Ioan Arhiepiscopul Țarigradului. 11	Preotu Nicolae (de la Sinope) 33
Iorga N. 33	Racovița Mihaï-Vodă 45
Kiril Lucari Patriarhul Țarigra- dului. 12	Radu Negru Vodă . . . . . 3—6, 20, 22—24
Klein Samuel. . . . . 34, n. 1	Radu Voevod, sin Leon Voevod 3, 25
Kogălniceanu Mihail . . . . . 17, n. 4, 37	Raicevich S. I. 17
Kresstel Lucatsch Judele Brașo- vului. 17	Rakoczy Gheorghe, Principele Transilvaniei 17, 18
Lambrino Manolache sin Chiriță Andronache 47	Ren Ghenerariul 48
Lejeune M. . . . . 17 n. 1	Rimnicului, mănăstire 45
Leon Vodă 36	Ruset Nicolae Pöstelnicul sin Ior- dache Vistiernicul. 45
Leopold, Impăratul Nemțesc 45	Sărata, moșie 46
Maier Petru . . . . . 7 n. 1	Sbiera Dr. I. G. 38
Marienburg Lucas Ioseph. 37	Sf. Gheorghe, mănăstire 46
Matei Voevod Basarab 3, 5, 7, 8	Sf. Sava, mănăstire . . . . . 36, n. 1
Mavrocordați 6	Simeon Ștefan Episcop Român în Ardeal 17
Mavrocordat Nicolae Voevod . 33, 34, n. 1, 35.	Șincai . . . . . 28 n. 2, 34 n. 1
Mavrocordat Scarlatache Vel Pa- harnic 43	Staicu Paharnicu 41
Meletie Siring 12	Sulzer F. I. . . . . 17 și n. 3
Mihaiū Viteazul 21	Șvețesc Craiu 49
Mihaiū Vodă, mănăstire 35, 37	Tătărăni, sat 41
Milord Paget Solul Angliei 44	Teleajinului gura 41
Mircea Voevod cel d'intăiū sin Radul Voevod Negru . . . . . 4, 5, 23, 24 și n. 1	Theodosie Mitropolitul Ungro- Vlahiei. 9, 12, 14, 16
Mitrofan Episcopul de Huși 10, 13	Tismana mănăstire 4, 6, 23
Movilă Petru, Mitropolitul Kievu- lui. 13, 15, 30	Tucheli Craiul 40, 41
Nectarie Patriarhul Ierusalimului 13, 15	Tunari, conacul de la 44
	Turnu, conacul 42
	Văcărescu Ienache Vel Agă Zernesci, localitate în Ardeal 28